

25

D.1949

DİNÎ ARAŞTIRMALAR

Cilt 1 Sayı 1 Mayıs 1998
ANKARA

DİNİ ARAŞTIRMALAR

Cilt: 1 Sayı: 1 Mayıs 1998

DÖRT AYDA BİR ÇIKAR

Fiyatı: 1.200.000.-TL.

Se-Ba Ofset Ltd. Őti. adına imtiyaz sahibi

Sevim Başak

Yazı İşleri Müdürü

Tamer Köksal

Genel Koordinatörler

Yrd. Doç. Dr.Kâmil Çakın

Dr. Niyazi Akyüz

Editör

Dr. Ahmet Hikmet Eroğlu

Yayın Kurulu

Dr. Recâi Doğan, Abdulkadir Dündar, Birol Dok

Ali İsrâ Güngör, İbrahim Maraş,

Durmuş Arık, Hilmi Demir

Bilim KuruluProf. Dr. Abdurrahman Küçük, Prof. Dr. Mücteba Uğur, Prof. Dr. Hayrani Altıntaş,
Prof. Dr. Münir Koştaş, Prof. Dr. Nusret Çam, Doç. Dr. Mustafa Erdem, Doç. Dr. Cemal Tosun

Doç. Dr. Sönmez Kutlu, Doç. Dr. Baki Adam, Doç. Dr. Hüseyin Tekin Gökmenoğlu

Doç. Dr. Nâdim Macit, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Katar, Yrd. Doç. Dr. İsmail Yörük

Yrd. Doç. Dr. Ali Rafet Öskan, Yrd. Doç. Dr. Bülent Baloğlu, Yrd. Doç. Dr. Nuri Adıgüzel

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Akgül

Dizgi ve Baskı

Se-Ba Ofset Ltd. Őti. Tel: (0.312) 342 17 13 Ankara

Yazışma Adresi:

Kazım Karabekir Cad. 85/28-80 Ankara • Tel: (0.312) 342 17 13

Abone Őartları:

Yurt içinden abone olmak için aşağıda belirtilen abone bedelini Sevim Başak adına Türkiye İř Bankası 4272-3000-27852 nolu hesaba yatırarak, dekontun fotokopisini yazışma adresine göndermeniz yeterlidir. Yurt dışından abone olmak için Sevim Başak adına Türkiye İř Bankası 4272-30100-28217 nolu DM hesabına yatırarak, banka dekontunun yazışma adresine gönderilmesi gerekmektedir. Adınızı, açık adresinizi, posta kodunuzu ve hangi sayıdan itibaren abone olmak istediğinizi lütfen belirtiniz.

Abone Bedelleri

Yurt içi: 3.000.000.-TL.(Yıllık) • Yurt dışı : 80.- DM (Yıllık)

Dinî Araştırmalar hakemli bir dergidir. Yazılar alan uzmanları tarafından değerlendirildikten sonra yayınlanır.

Kadınlar İle İlgili Bir Hadis ve Değerlendirilmesi

Yrd. Doç. Kâmil Çakın

Kadının bizatihi varlığı, aile ve toplumu içerisindeki yeri öteden beri tartışılan bir konudur. Çağdaş dünyada, kadının varlıksal özellikleri hakkındaki fikirler kadar, toplumsal hayattaki rolü ve konumu da oldukça farklılaşmıştır. Bugün, kadın, toplumsal hayatın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Kadın ve onun toplumsal değeri hakkında bugün ulaşılan fikir düzeyi, geçen yüzyıllardakini bir hayli aşmış görünmektedir. Geri kalmış veya gelişmekte olan ülkelerde hâlâ bir takım farklılıklar gözleniyorsa da, günümüzde kadın tartışılan değil tartışmalara katılan bir varlıktır.

Ülkemiz açısından, kadın tartışmalarındaki en önemli noktalardan birini, geleneksel kültürümüzdeki kadın imajı ile çağdaş kültürlerde oluşan kadın imajının karşılaştırılması oluşturmaktadır. Bu tartışmalarda iki tarafın varlığı gözden kaçmamaktadır. Biri, klâsik İslâm kültür ve geleneğindeki kadını şiddetle savunan muhafazakâr kanat, diğeri, İslâm kültür ve geleneğindeki kadın imajına sert tepkiler veren ve Batılı kadın tipini savunan modernist kanat.

İşte bu tartışma ortamında, Hz. Peygamber'den gelen bir takım rivayetler, lehte vealeyhte bir takım fikirler düzleminde ele alınmakta, ister istemez tartışmalara ortak edilmektedir. Geleneksel İslâm'a taraftar olanlar, bu rivayetleri yorumsuz kabul ederken, modernizm taraftarları onları anlamak yerine reddetme yoluna gitmektedir. Bu uzlaşmaz tutum, ülkemizde süregelen kadın tartışmalarını içinden çıkılmaz bir hale sokmaktadır.

Biz, bu araştırmamızda, kadınlar hakkında Hz. Peygamber'den gelen bazı rivayetleri ele alacak ve bu rivayetleri hadis metodolojisi açısından bir değerlendirmeye tabi tutacağız. Daha sonra, söz konusu rivayetlerin İslâm kültür ve geleneği içerisinde yeniden nasıl yorumlanabileceğini araştıracağız.

Kadınlar hakkında Hz. Peygamber'den gelen bir çok rivayet vardır. Bunlar içerisinde, onun, bir bayram namazından sonra, cemaate ve özellikle kadınlara hitaben yaptığı konuşmasında geçen bir takım hususlar ele alınacak ve çeşitli açılardan incelenecektir.

Söz konusu Bayram hutbesi, temel kaynaklarımızın bir çoğunda yer almaktadır. Bir takım lafız farklılıkları olmakla beraber, bu hutbede aynı konuların işlendiği görülmektedir. Hz. Peygamber'in bir bayram günü verdiği bu hutbenin isnad ve metinleri şu şekildedir:

BAYRAM HUTBESİ

1. Hadis

İbn Ebi Meryem, Muhammed b. Cafer, Zeyd, İyaz b. Abdillâh,

Ebu Said el-Hudri anlatıyor:

"Hz. Peygamber, bir kurban veya ramazan bayramında, bayram namazı için mes-cide çıktı. Namazdan sonra insanlara vaaz etti ve "ey insanlar sadaka veriniz" diyerek onlara sadaka vermelerini emretti. Sonra kadınların yanına gitti ve onlara hitaben şöyle dedi: **"Ey kadınlar topluluğu! Sadaka veriniz. Cehennemdekilerin çoğunun siz kadınlar olduğunu gördüm."** Kadınlar "niye yâ resûlallah" diye sordular. Şöyle buyurdu: **"Çok lânet ediyorsunuz. Kocalarınızın sizin için yaptığı iyiliklere nankörlük ediyorsunuz. Akli başında bir erkeğin aklını sizin kadar çelebilen akli ve dini eksik başka bir varlık görmedim. Ey kadınlar topluluğu."** Sözüünü bitirip evine döndükten sonra İbn Mesud'un hanımı Zeyneb gelip izin istedi. "Yâ resûlallah! Zeyneb geldi" dediler. "Hangi Zeyneb" diye sordu. "İbn Mesud'un hanımı" denildi. Hz. Peygamber "ona izin veriniz" dedi. Zeyneb şöyle dedi: "Ey Allah'ın elçisi! Bugün bize sadaka vermemizi emretmiştin. Yanımda bazı zinetlerimi getirdim. Bunları sadaka olarak vermek istiyorum, ama, İbn Mesud kendisinin ve çocuğunun buna daha layık olduğunu söylüyor." Hz. Peygamber şöyle dedi: "İbn Mesud doğru söylüyor. Kocan ve çocuğun senin sadakana daha layıktır."¹

2. Hadis

Said b. Ebi Meryem, Muhammed b. Cafer, Zeyd b. Eslam, İyaz b. Abdillâh,

Ebu Said el-Hudri anlatıyor:

"Hz. Peygamber, ramazan veya kurban bayramı namazını kıldırılmak için evinden çıktı. Sonra, kadınların yanına giderek onlara şöyle hitab etti: **"Ey kadınlar topluluğu! Sadaka veriniz. Cehennemdekilerin çoğunun siz kadınlar olduğu bana gösterildi."** Kadınlar "neden yâ resûlallah?" dediler. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: **"Çok lanet ediyorsunuz. Kocalarınızın sizin için yaptığı iyiliklere nankörlük ediyorsunuz. Akli başında bir erkeğin aklını sizin kadar çelebilen"**

¹ Buhari, Muhammed b. İsmail (ö.h.256), el-Câmiu's-Sahih, Zekat, II. 126, Bâb: 44, İst., Trs.

² Rivayetlerin çoğunda "gördüm" ifadesi yer alırken, bazı rivayetlerde "bana gösterildi" ifadesi yer almaktadır.

aklı ve dini eksik başka bir varlık görmedim.” Kadınlar “aklınızın ve dinimizin noksan olması ne demek, yâ resûlallah!” dediler. Şöyle cevap verdi: **“Kadının şahitliği erkeğin şahitliğinin yarısı gibi değil mi?”** Kadınlar “evet” dediler. Hz. Peygamber “işte bu, kadınların aklının noksanlığıdır. Âdetli olduğunuz zaman namaz kılamıyor ve oruç tutamıyorsunuz, değil mi?” Kadınlar “evet” dediler. Hz. Peygamber “işte bu da dinlerinin noksanlığıdır” dedi.³

3. Hadis

Yahya b. Eyyub ve Kuteybe İbn Hucr, İsmail b. Cafer, Davud b. Kays, İyaz b. Ebi Abdillah b. Said,

Ebu Said el-Hudri'den rivayet edilmiştir:

“Hz. Peygamber kurban ve ramazan bayramı namazlarını kılmak için evinden çıkar ve namaza başlardı. Namazı kılıp selam verdiği zaman insanlara yönelirdi. Cemaat o esnada yerlerinde otururlardı. Peygamberlik görevinden kaynaklanan bir husus varsa insanlara onu anlatır, aksi takdirde bunun dışında konuşur ve onlara bir takım emirler verirdi. **“Sadaka veriniz, sadaka veriniz, sadaka veriniz”** derdi. En çok sadaka verenler kadınlar olurdu. (...)”⁴

4. Hadis

Ishak b. İbrahim ve Muhammed b. Râfi', Abdurrezzak, İbn Cureyc, Atâ, Câbir b. Abdillah anlatıyor:

“Hz. Peygamber, ramazan bayramı namazını kılmak için kalktı. Namazı hutbeden önce kıldı. Sonra insanlara vaaz etti. Vaazını bitirdikten sonra minberden indi ve kadınların yanına gitti. Onlara öğüt ve tavsiyelerde bulundu. Bilal'in koluna dayanmıştı. Bilal de elbisesini (bohça gibi) açmış, kadınlar onun elbisesine sadaka atıyorlardı. (...)”⁵

5. Hadis

Muhammed b. Abdillah b. Numeyr, Abdullah b. Numeyr, Abdulmelik b. Ebi Süleyman, Atâ,

Câbir b. Abdillah anlatıyor:

“Hz. Peygamber'i bayram namazı kılariken gördüm. Namazı hutbeden önce, ezansız ve kametsiz kıldı. Sonra Bilal'e dayanarak ayağa kalktı. İnsanlara Allah'tan sakın-

³ Buhâri, Hayız, I. 78, Bâb: 6

İbn Ebi Meryem, Muhammed b. Cafer, Zeyd, İyaz b. Abdillah, Ebu Said el-Hudri'den rivayet edilmiştir:

“Hz. Peygamber “kadının şahitliği erkeğin şahitliğinin yarısı gibi değil midir” dedi. “Evet” dedik. “İşte bu, kadınların aklının noksanlığıdır” dedi. Buhâri, Şehâdât, III. 153

İbn Ebi Meryem, Muhammed b. Cafer, Zeyd, İyaz b. Abdillah, Ebu Said el-Hudri'den rivayet edilmiştir:

“Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: “Âdet gördüğünüz zaman namaz kılamıyor, oruç tutamıyorsunuz, değil mi? İşte bu, kadınların dininin noksanlığıdır.” Buhâri, Savm, II. 239

⁴ Müslim, b. Haccâc el-Kuşeyri (ö.h.261), el-Câmiu's-Sahih, İydeyn, II. 605, Had. No: 8, İst. Trs.

⁵ Müslim, İydeyn, II. 603, Had. No: 3. Ayrıca bkz. Abdurrezzak, Ebu Bekr b. Hemmam es-San'âni (ö.h.211), el-Musannef, III. 278-9, Had. No: 5631, Pakistan 1390/1971.

malarını emretti ve O'na itaatte devamlı olmalarını öğütledi. İnsanlara vaaz ve nasihatlerde bulunduktan sonra kadınların yanına gitti. Onlara da vaaz ve nasihatte bulundu ve **“sadaka veriniz. Çünkü çoğunuz Cehennem odunusunuz”** buyurdu.

Kadınların arasından hayır sahibi ve kırmızı tenli bir kadın ayağa kalktı ve “niçin yâ resûlallah” diye sordu. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: **“Çünkü, çok şikâyetçi oluyorsunuz. Kocalarınızın sizin için yaptığı iyiliklere nankörlük ediyorsunuz.”** Câbir anlatmaya devam etti: “Bilal elbisesini (bohça gibi) açtı. Kadınlar, Bilal'in açmış olduğu elbisenin içine küpelerini ve yüzüklerini attılar”.⁶

6. Hadis

Amr b. Ali, Yahya b. Said, Abdumelik b. Ebi Süleyman, Atâ,
Câbir b. Abdillan anlatıyor:

“Bir bayram günü Hz. Peygamber'i bayram namazı kılarken gördüm. Namazı, ezan ve kamet olmaksızın, hutbeden önce kıldı. Namazı kıldıktan sonra Bilal'e dayanarak ayağa kalktı. Allah'a hamd ve senadan sonra insanlara vaaz ve nasihatte bulundu. Onları Allah'a itaata teşvik etti. Sonra, Bilal yanında olduğu halde kadınların yanına gitti. Onlara da Allah'tan gereği gibi sakınmalarını emretti. Vaaz ve nasihatlerde bulundu. Allah'a hamd ve sena etti. Kadınları Allah'a itaate teşvik etti. Sonra şöyle dedi: **“Sadaka veriniz. Şüphesiz ki çoğunuz Cehennem odunusunuz.”** İleri gelenlerden olmayan kırmızı tenli bir kadın “niçin, yâ resûlallah” diye sordu. Hz. Peygamber **“çok şikâyetçi oluyorsunuz. Kocalarınızın sizin için yaptığı iyiliklere nankörlük ediyorsunuz”** buyurdu. Bunun üzerine kadınlar gerdanlıklarını, küpelerini ve yüzüklerini çıkarıp sadaka olarak, Bilal'in (bohça gibi) açmış olduğu elbisenin içine atmaya başladılar.”⁷

7. Hadis

Ya'la b. Ubeyd, Abdumelik, Atâ,
Câbir b. Abdillan anlatıyor:

“Bir bayram namızında resulullah ile beraberdim. Namazı hutbeden önce kıldı. Sonra, Bilal'e dayanarak ayağa kalktı ve kadınların yanına gitti. Onlara vaaz ve nasihatlerde bulundu, Allah'tan korkmalarını emretti. Sonra şöyle dedi: **“Sadaka veriniz.”** O arada Cehennem ahvali ile ilgili ber şeyler zikretti.⁸ Eşraftan olmayan kırmızı tenli bir kadın “niçin, yâ resûlallah” dedi. Hz. Peygamber **“çok şikâyetçi oluyorsunuz. Kocalarınızın sizin için yaptığı iyiliklere nankörlük ediyorsunuz”** buyurdu. Bunun üzerine kadınlar gerdanlıklarını, yüzüklerini sadaka olarak Bilal'in (bohça gibi) açtığı elbisesinin içine atmaya başladılar.⁹

⁶ Müslim, İydeyn, II. 603-4, Had. No: 4

⁷ Nesâi, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb (ö.h.303), es-Sünen, İydeyn, III, 273, Bâb: 19, (Çev:A. Muhtar Büyükcınar) İst. 1981.

⁸ Bu ifade, hadisteki ihtisara işaret etmektedir.

⁹ Dârimi, Abdullah b. Abdirrahman (ö.h.255), es-Sünen, İydeyn, I. 316, Bâb: 224, Had. No: 1618, Pakistan 1404/1984.

8. Hadis

Yahya, Abdulmelik, Atâ,

Câbir b. Abdillâh anlatıyor:

“Hz. Peygamber’i bir bayram namazını kılarırken gördüm. Namazı hutbeden önce, ezan ve kamet okunmaksızın kıldı. Namazı tamamladıktan sonra, Bilal’e dayanarak kalktı. Allah’a hamd ve sena etti. İnsanlara vaaz ve nasihatlerde bulundu. Onları Allah’a itaate teşvik etti. Sonra, Bilal de yanında olduğu halde kadınların yanına gitti. Onlara da Allah’tan sakınmalarını emretti. Vaazda bulundu. Allah’a hamd ve senada bulundu. Kadınları Allah’a itaate teşvik ettikten sonra şöyle buyurdu: **“Sadaka veriniz. Çünkü çoğunuz Cehennem odunuzuz.”** Eşraftan olmayan esmer bir kadın “niye, yâ resûlallah” dedi. Hz. Peygamber **“çok şikâyetçi oluyorsunuz. Kocalarınızın sizin için yaptığı iyiliklere nankörlük ediyorsunuz”** dedi. Bunun üzerine kadınlar gerdanlıklarını, küpelerini ve yüzüklerini çıkarıp Bilal’in (bohça şekliinde açtığı) elbisesine sadaka olarak attılar.”¹⁰

9. Hadis

Muhammed b. Rafî’ ve Abd b. Humeyd, Abdurrezzâk, İbn Cüreyc, el-Hasen b. Müslim, Tavus,

Abdullah b. Abbas’tan rivayet ediliyor:

“Hz. Peygamber, Ebu Bekr, Ömer ve Osman Ramazan bayramını kıldırarak zaman onlar ile beraberdim. Hepsisi de bayram namazını hutbeden önce kıldırıp sonra hutbe okudular. Hz. Peygamber’in hutbeden inip erkekleri oturarak, safları yara yara kadınların yanına gittiğini görür gibiyim. Yanında Bilal de vardı. Bilal Hz. Peygamber’e “Ey Allah’ın elçisi! Mümin kadınlar ‘Allah’a şirk koşmayacaklarına dair beyat etmek üzere’ sana gelmişler (60-Mumtahine-12)”¹¹ dedi. Hz. Peygamber bu ayeti okuduktan sonra kadınlara **“bunları kabul ediyor musunuz”** dedi. İçlerinden kimliği bilinmeyen bir kadın “evet ey Allah’ın elçisi” diye cevap verdi. Hz. Peygamber **“o halde sadaka veriniz”** buyurdu. Bilal elbisesini açarak “anam baban size feda olsun, hadi” dedi. Kadınlar, küpe ve yüzüklerini Bilal’in (bohça gibi açtığı) elbisesine attılar.”¹²

10. Hadis

Müemmel, İsmail, Eyyub, Atâ b. Ebi Rabah,

Abdullah b. Abbas anlatıyor:

“Resulullahın bayram namazını hutbeden önce kıldığına şahit oldum. Hz., Peygamber, hutbesini kadınlara işittiremediğini düşünerek yanlarına kadar gitti. Yanında

¹⁰ Ahmed b. Hanbel (ö.h.241), el-Müsned, III. 318, Kahire 1313.

¹¹ Âyet meâlen şöyledir: “Ey nebi! Mümin kadınlar ‘Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek, kendi ürettikleri iftiralara başkasına atmamak ve bilinen hususlarda sana karşı gelmek üzere’ bey’at etmek için geldikleri takdirde onların bey’atını kabul et”.

¹² Müslim, İydeyn, II. 602, Had. No: 1. Aynı rivayet bazı lafız farklılıkları ile Abdurrezzak’ta da yer almaktadır. Bkz. El-Musannef, III. 279, Had. No: 5632. Ayrıca Bkz. 4. Hadis.

Bilal de vardı. Bilal elbisesini (bohça gibi) açmış bir şekildeydi. Hz. Peygamber kadınlara vaaz etti ve sadaka vermelerini emretti. Kadınlar atmaya başladılar. Eyyûb, kulaklarını ve boynunu gösterdi.”¹³

11. Hadis

Muhammed b. Abdirrahim, Harun b. Maruf, Abdullah b. Vehb H İbn Cureyc, el-Hasen b. Müslim, Tavus,

Abdullah b. Abbas’tan rivayet edilmiştir:

“Hz. Peygamber, Ebu Bekr, Ömer ve Osman ramazan bayramını kılarken onlarla beraberdim. Hepsini de namazı hutbeden önce kıldılar ve sonra hutbe verdiler. Hz. Peygamber’in hutbeden inip erkekleri oturttarak, safları yara yara kadınların yanına gittiğini görür gibiyim. Yanında Bilal de vardı. Bilal Hz. Peygamber’e “ey Nebi! Mümin kadınlar ‘Allah’a hiçbir şeyi şirk koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarını öldürmemek ve kendi ürettikleri iftiraları başkasına atmamak’ üzere bey’at etmek için sana gelmişler” dedi. Hz. Peygamber ayeti okuduktan sonra¹⁴ kadınlara “**bunları kabul ediyor musunuz**” dedi. İçlerinden bir kadın –sadece o cevap vermişti- “evet, yâ resûlallah” dedi. Râvi el-Hasen bu kadının kim olduğunu bilmiyor. Hz. Peygamber “**o halde sadaka veriniz**” buyurdu. Kadınlar küpe ve yüzüklerini Bilal’in elbisesine attılar.”¹⁵

12. Hadis

Ebu Bekr b. Ebi Şeybe ve İbn Ebi Ömer, Sufyan b. Uyeyne, Eyyub, Atâ,
Abdullah b. Abbas anlatıyor:

“Resulullahın bayram namazını hutbeden önce kıldığını gördüm. Sonra hutbe irad etti. Kadınlara işittiremediğini düşünerek yanlarına gitti. Kadınlara vaaz ve nasihatte bulunarak **sadaka vermelerini** emretti. Bilal elbisesini açtı. Kadınlar yüzüklerini, küpelerini ve kıymetli eşyalarını Bilal’in elbisesine attılar.”¹⁶

Bu rivayetlerde, Hz. Peygamber’in kadınları ‘Cehennemdekilerin çoğunluğunu teşkil etmek’ ile uyardığını ve bunun sebebinin ‘çok lanet etmeleri’ ve ‘kocalarının yaptığı iyiliklere nankörlükte bulunmaları’ olduğunu açıkladığını görmekteyiz. Bunlara ilave olarak, üçüncü bir sebep gibi görünen ‘kadınların, aklen ve dinen eksik olmakla beraber, kendilerinden daha akıllı olan erkeklere galebe çalmaları’ zikredilmektedir. Bu

¹³ Yani, hadisin ravisi Eyyub, kendi kulaklarını ve boynunu göstermek suretiyle, kadınların küpe ve gerdanıklarını sadaka olarak verdiklerini kasetmektedir. Buhâri, Zekât, II. 122, Bâb: 33

¹⁴ 60-Mümtahine-12.

¹⁵ Buhâri, Tefsir Sure 60, VI. 62, Bâb: 3. Abdurrezzak’ın Abdullah b. Abbas’tan yaptığı rivayette Bilal’e atfedilen “ey Nebi! Mümin kadınlar... üzere bey’at etmek için sana gelmişler” kelimeleri yok. Sadece ayetler okunuyor. Bu ayetleri okuyanın da Hz. Peygamber olduğu anlaşılıyor. Bkz. Abdurrezzak, el-Mu-sannef, III. 279, Had. No: 5632.

İbnü'l-Carud, Ebu Muhammed Abdullah (ö.h.307), el-Münteka, 76, Beyrut 1408/1988. İsnadı şöyle: Muhammed b. Yahya, Abdurrezzak, İbn Cureyc, Hasen b. Müslim, Tavus, İbn Abbas.

¹⁶ Müslim, İydeyn, II. 602, Had. No: 2

ifadelerden, Hz. Peygamber'in kadınlara yönelik dört önemli noktanın altını çizdiğini söylemek mümkündür:

1. Cehennem'de bulunan insanların çoğunu kadınlar oluşturmaktadır.
2. Kadınlar çok lanet edici bir özelliğe sahiptir.
3. Kadınlar kocalarının kendileri için yaptığı iyilikleri takdir edememekte ve nankörlük etmektedirler.
4. Kadınlar akıl ve dini ibadet bakımından erkeklerden daha aşağı bir derecededirler.

Hadislerde görülen lafız farklılıklarının incelenmesine geçmeden önce, buraya kadar Bayram hutbesi olarak verdiğimiz rivayetlerdeki bu farklılıkları bir tablo halinde gösterebiliriz:

Rivayetler Arasındaki Lafız Farklılıkları¹⁷

Ravi	Eser	Cehennemlik	Lanet	Nankörlük	Şikâyet	Akl	Açıklama	Had. No
Ebu Said	Buhâri	X	X	X	?	X	?	1
Ebu Said	Buhâri	X	X	X	?	X	X	2
Ebu Said	Müslim	?	?	?	?	?	?	3
Câbir	Müslim	?	?	?	?	?	?	4
Câbir	Müslim	X	?	X	X	?	?	5
Câbir	Nesâi	X	?	X	X	?	?	6
Câbir	Dârîmi	X	?	X	X	?	?	7
Câbir	İbn Hanbel	X	?	X	X	?	?	8
İbn Abbas	Müslim	?	?	?	?	?	?	9
İbn Abbas	Buhâri	?	?	?	?	?	?	10
İbn Abbas	Buhâri	?	?	?	?	?	?	11
İbn Abbas	Müslim	?	?	?	?	?	?	12
Câbir	Abdurrezzak	?	?	?	?	?	?	
İbn Abbas	İbnu'l-Carud	?	?	?	?	?	?	

Lafız Farklılıklarının Değerlendirilmesi

Buhâri'nin Ebu Said el-Hudri'den yapmış olduğu rivayetlerin tamamı gözden geçirilecek olursa, isnadlarının aynı olduğu görülecektir. Şarihlerden İbn Hacer, Buhâri'nin Kitabu'l-Hayz'da ve diğer yerlerde yaptığı rivayetlerin hadisin tamamı olmadığını, bu rivayetin tamamını Kitabu'z-Zekat'ta verdiğini söylemektedir¹⁸ (1. Hadis). Biz, Buhâri'nin Ebu Said el-Hudri'den rivayet ettiği iki hadisi (1. ve2. Hadisler) aynı isnada sahip olmalarına rağmen iki ayrı hadismiş gibi kabul ettik. Çünkü, aynı isnadla gelmiş olmalarına rağmen aralarında lafız farklılığı bulunmaktadır. Müslim'in Ebu Said'den yapmış olduğu rivayette ise bu lafızların hiç biri bulunmamaktadır (3. Hadis). Her üç hadisin de Bayram hutbesi ile ilgili olduğu, Ebu Said tarafından açıkça ifade edildiğine göre, kesin-

¹⁷ Ravi: Hadisin ilk ravisi olan sahâbi, Eser: Hadisin yer aldığı eser, Cehennemlik: Kadınların çoğunun Cehennemlikleri oluşturduğu şeklindeki lafız, Lanet: Kadınların çok lanet ettiklerini belirten lafız, Nankörlük: Kadınların kocalarının iyiliklerine nankörlük ettiklerini belirten lafız, Şikâyet: Bazı varyantlarda, kadınların şikâyetçi olma özelliklerini açıklayan lafız, Akıl: Kadınların akıl bakımından erkeklerden aşağı derecede olduğunu belirten lafız, Açıklama: Akıl eksikliğinin açıklanmasının yer aldığı lafız. Abdurrezzak ve İbnu'l-Carud'dan gelen rivayet metinleri makale içerisinde yer almadığı için bu tabloda hadis numarası ile gösterilmemiştir.

¹⁸ Bkz. İbn Hacer, Ahmed b. Ali b. Muhammed el-Askalani (ö.h.852), Fethu'l-Bâri, I. 345, Beyrut 1301.

dir. Buhâri'nin rivayetindeki farklılık, tamamen Buhâri'nin kendi tasarrufundan kaynaklanmaktadır. Buhâri, bu hadis üzerinde tasarrufta bulunmak suretiyle ihtisar yapmış ve hadisi tam olarak zikretmemiştir. Nitekim, Buhâri'nin bu hadisi kendi metodu gereği bölerek çeşitli yerlerde naklettiği görülmektedir.¹⁹ **O halde, Buhari'nin Ebu Said el-Hudri'den yapmış olduğu bu rivayetin tam metninde bizim konumuzu ilgilendiren lafızların tamamı yer almaktadır.** Ebu Said'den Müslim'in yaptığı rivayete (3. Hadis) gelince: Ebu Said veya diğer ravilerden biri, hadisi ihtisaren nakletmiş olabilir. Çünkü, hadiste sadece sadaka konusu zikredilmiştir. Ebu Said veya isnaddaki bir ravinin, Hz. Peygamber'in bayram günlerinde sadaka topladığını vurgulamak maksadı ile, hadisin diğer kısımlarını hafzedip, sadece sadaka ile ilgili ifadeleri zikretmiş olması ihtimali vardır. Bu ihtisar, aynı gaye ile Müslim tarafından da yapılmış olabilir. Fakat, bu, metin itibariyle zayıf görünmektedir. Lafız farklılığının kaynağı olabilecek bir başka ihtimal, Ebu Said'den gelen bu rivayetin başka bir bayram namazına aid olabileceği ihtimalidir ki bu da gözden uzak tutulmamalıdır. Çünkü, gerek bu rivayet gerek başka rivayetler, Hz. Peygamber'in bayram günlerinde sık sık sadak toplayarak fakirlere dağıttığını göstermektedir.²⁰

Câbir b. Abdillâh'tan gelen rivayetlerin, biri dışında, tamamında lafız birliği görülmektedir. Müslim, Cabir hadisini iki ayrı tarikten, Atâ vasıtası ile rivayet etmektedir. Bunlardan birinde (4. Hadis) söz konusu lafızlar yer almamaktadır. Müslim'in diğer rivayeti ise (5. Hadis) Nesâi, Dârîmi ve Ahmed b. Hanbel'in rivayetleri ile aynıdır. Müslim'in ilk hadisi, metinden de anlaşılacağı gibi ihtisarla rivayet edilmiştir. Burada da maksat sadaka vermenin önemine işaret etmekten ibarettir. Fakat, Ebu Said el-Hudri'den gelen rivayetler ile Cabir b. Abdillâh'tan gelen rivayetler arasında küçük bir lafız farklılığı bulunmaktadır. Ebu Said hadisinde, 'kadınların çok lanet etmeleri' geçerken, buna karşılık Cabir hadisinde 'kadınların çok şikâyetçi olmaları' zikredilmiştir. Bu farklılık, metnin sıhhati açısından önemli değildir. **Ancak, 'kadınların çok şikâyette bulunmaları' Câbir dışında başka sahabilerden nakledilmemiştir. Bu bakımdan, hadisin metninde asıl olan 'kadınların çok lanet etmeleri' şeklindeki lafızdır.** Câbir, Hz. Peygamber'in bu ifadesini mânen rivayet etmiş ya da 'lanet' lafzı 'şikâyet' ile tefsir edilmek istenmiş olabilir. Câbir'in bu ifadeyi iyi işitememiş olması ihtimali de vardır ki bunu aşağıda ele alacağız.

Câbir hadislerinin hiç birinde 'kadınların aklen ve dinen erkeklerden eksik olduğu' şeklindeki ifadeler yoktur. Halbuki, Câbir'in, bu hutbeyi Hz. Peygamber'den işitmiş ise, bu kısmı da rivayet etmesi gerekirdi. Çünkü, bir konu bütünlüğü olduğu için, hadisi kısmen rivayet etmesi mümkün değildir. Hadisi eserlerinde rivayet eden alimlerin de hadisin son kısmını hafzederek rivayet etmiş olmaları uzak görünmektedir. Hiç değilse biri hadisin tamamını zikrederdi. **O halde, Câbir b. Abdillâh'ın rivayetlerinin orijinalinde bu ifadeler yer almamıştır.**

Câbir, hutbenin bu son kısmını işitememiş veya unutmüş olabilir mi? Farklı tariklerden gelen rivayetlerin hiç birisinde bu ifadelerin yer almaması, bu eksikliğin bir unutmama-

¹⁹ Buhâri, Şehadât, III. 153; Buhâri, Savm, II. 239.

²⁰ İbn Abbas'tan gelen bazı rivayetlerde bu konu vurgulanmaktadır.

dan kaynaklandığı fikrini zayıflatmaktadır. Rivayet malzemeleri arasında, cemaate geç gelme sebebiyle, hutbelerin veya hadislerin baş tarafının işitilmediğine dair örnekler bulunmaktadır. Bu durum, bazı durumlarda hadislerin kısmen rivayet edilebileceğini hatırlatmaktadır. Burada, Câbir'in hadisin son kısmını işitmemiş olması ihtimalini kuvvetlendiren bir başka delil, metinde geçen 'şekât = kadınların çok şikâyetle bulunmaları' ifadesidir. Yukarıda açıklandığı gibi, bu metinde aslanan 'şekât' değil 'lanet' kelimesidir. Halbuki, Câbir bunu 'şekât' olarak rivayet etmiştir. Belki de, **Câbir, kadınlar safına uzak bir yerde bulunuyor ve bu yüzden Hz. Peygamber'in konuşmalarını tam anlamıyla işitemiyordu.** İşittiğinden emin olmadığı bir ifadeyi, Hz. Peygamber'den nakletmekten kaçınmış olabilir.

Abdullah b. Abbas'tan Bayram hutbesi olarak rivayet edilen hadislerin hiç birisinde söz konusu lafızlar yer almamaktadır. Rivayetlerin ortak olduğu tek nokta, Hz. Peygamber'in sadaka vermeye teşvik etmesidir. İbn Abbas rivayetinde son derece dikkat çekici bir ayrıntı yer almaktadır. Bu ayrıntıya göre, Hz. Peygamber, kendisine bey'at etmek üzere gelen kadınların bey'atını kabul etmektedir. Bizi ilgilendiren Bayram hutbesi rivayetlerinin hiç birisinde bu ayrıntı bulunmamaktadır. Bu durum, Abdullah b. Abbas'tan gelen ve Bayram hutbesinin de yer aldığı bu rivayetlerin, aynı Bayram hutbesine aid olmadığını göstermektedir. **İbn Abbas rivayetleri, Ebu Said ve Câbir rivayetlerinden başka bir bayram namazını ve Bayram hutbesini anlatmaktadır.**

Yukarıda görülen rivayetler, bir ramazan veya kurban bayramı hutbesidir. Metinlerinde bu açıkça zikredilmiştir. Bunların yanı sıra, başka sahabilerden de rivayet edilen, fakat, Bayram hutbesi olduğu zikredilmeyen bir takım rivayetler daha bulunmaktadır. Bu rivayetlerin metinlerinde Bayram hutbesi olduklarına dair her hangi bir kayıt bulunmamakla beraber, konuları itibarıyla yukarıdaki hadisler ile aynıdır. Bu durum, Hz. Peygamber'in Bayram hutbesinde söylediklerini kuvvetlendirici mahiyettedir. Kabul etmek gerekir ki, hutbeyi rivayet eden sahabinin bunun bir Bayram hutbesi, hattâ bir hutbe olduğunu zikretmesi gerekmemektedir. Hadisin mevsukiyeti açısından önemli olan, metnin yeri ve zamanı değildir.

Burada, zamanı belli olmayan, ancak, temas ettikleri hususlar bakımından Bayram hutbesine paralellik arzeden hadislerden yararlanmak suretiyle konuyu ele almaya devam edeceğiz. Fakat, zamanı belli olmayan rivayetleri ele almadan önce, Abdullah b. Abbas'tan rivayet edilen ve yukarıdaki hususları dile getiren başka bir rivayete kısaca temas etmek istiyoruz.

Yukarıda Abdullah b. Abbas'tan gelen rivayetlerin bu konu ile ilgili olmadığını söylemiştik. İbn Abbas'tan kûşûf hutbesi olarak rivayet edilen hadisin metninde de aynı temaların işlendiği görülmektedir. İbn Abbas'tan gelen bu rivayetin ortak metni şu şekildedir:

13. Hadis

Abdullah b. Abbâs anlatıyor:

"Hz. Peygamber zamanında güneş tutuldu. Hz. Peygamber namaz kıldı. Bu nama-

zında Bakara suresini okuyacak derecede uzun bir kıyam yaptı. (...) ²¹ Güneş tutulması sona erdi. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “Güneş ve ay, Allah’ın ayetlerinden iki ayettir. Hiçbir insanın ölümü veya doğumundan dolayı tutulmazlar. Güneş ve ay tutulmalarını gördüğünüz zaman Allah’ı zikrediniz. Oradakiler “ yâ resulallah! Namaz kılarken sanki bir şeye uzanıyormuş gibi yaptın. Sonra da sanki bir şeyden geri çekiliyormuş gibi davrandın” dediler. Hz. Peygamber şöyle dedi: “Cenneti gördüm. (Üzüm) salkımlarına uzanmak istedim. Eğer tutabilseydim, dünya var olduğu sürece onlardan yerdiniz. Cehennem de gösterildi. Bu güne kadar böyle iğrenç bir manzara görmedim. **Cehennem ehlinin çoğunun kadınlar olduğunu da gördüm.**” “Niye, yâ resulallah” dediler. **“Küfürlerinden dolayı”** dedi. “Allah’ı mı inkâr ediyorlar” denildi. Hz. Peygamber **“Kocalarının yaptığı iyiliklere nankörlü ediyorlar, yapılan iyilikleri inkâr ediyorlar.** Onlara bütün zamanını bağışlasan (dehr), sonra senden (hoşlanmadıkları) bir şey görseler, ‘senden bu güne kadar hiç iyilik görmedim’ derler” dedi. ²²

Bu rivayette görüldüğü gibi, Hz. Peygamber Cennet ve Cehennem’i gördüğünü, Cehennemde bulunan insanların çoğunu kadınların oluşturduğunu, bunun sebebinin de ‘kadınların kocalarının yaptığı iyiliklere karşı nankörlük etmeleri’ olduğunu açıklamaktadır. Bu ifadeler yukarıdaki Bayram hutbesinde geçen hususları doğrulamaktadır. Ayrıca, Küsûf hutbesi, Hz. Peygamber’in Cennet ve Cehennem’i ne zaman gördüğü hakkında da bir fikir vermektedir. Bunu ileride ele alacağız. ²³

Zamanı belli olmayan rivayetler arasında, konumuz ile ilgili olan ve Abdullah b. Mesud’un hanımı Zeyneb’ten nakledilen bazı rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetler, yukarıda verilen Bayram hutbesini tamamlayıcı bir takım bilgiler içermektedir. Güvenilir hadis kaynaklarında geçen bu rivayetler şunlardır:

14. Hadis

Abdullah b. Mesud’un hanımı Zeyneb şöyle anlatıyor:

Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “Ey kadınlar topluluğu! Zinet eşyalarınızdan dahi olsa sadaka veriniz.”

Bunun üzerine Abdullah’ın yanına döndüm ve ona “sen fakir bir adamsın. Resullullah bize sadaka vermemizi emretti. Git te sor bakalım, sadakamı sana vermem olur muymuş? Olmazsa başkasına vereyim” dedim. “Git kendin sor” dedi. Ben de kendim gittim. Kapının önünde Ensardan başka bir kadın daha duruyordu. O da aynı şey için gelmişti. O sıralarda, Hz. Peygamber’in üzerinde (tarifi mümkün olmayan) bir azamet, bir heybet vardı. Bilal dışarı çıktı. Bilal’e “resullullahı sor bakalım. Kapıda iki kadın var, sadakalarını kocalarına veya evlerindeki yetimlere verebilirler miymiş. Fakat bizim adı-

²¹ Abdullah b. Abbas, burada, Küsûf namazını detaylı bir şekilde anlatmaktadır.

²² Buhâri, Küsûf, II. 27-8, Bâb: 9; Nikâh, VI. 151, Bâb: 88; Müslim, Küsûf, II. 626, Had. No: 17; Nesâi, Küsûf, III. 213-4, Bâb: 17; Ahmed b. Hanbel, I. 298, 358-9; İbn Mâce, Ebu Abdillâh Muhammed b. Yezid el-Kazvini (ö.h.275), es-Sünen, Küsûf, I. 187, Had. No: 3, İst. Trs.; Ebu Avâne, Yakub b. İshak (ö.h.316), el-Müsned, II. 379-380, Beyrut Trs.; İbnü'l-Carud, el-Münteka, 72-3; Malik b. Enes (ö.h.179), el-Muvatta', Küsûf, I. 186-7, Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye 1370/1951.

²³ Bkz. Bu makalenin “Hadis Metninin Yorumu” kısmı.

mızı söyleme”²⁴ dedik. Bilal içeri girdi ve sordu. Hz. Peygamber “onlar kim” diye sordu. Bilal de “Ensardan bir kadın ve Zeyneb” diye cevap verdi. Resulullah, “hangi Zeyneb” dedi. Bilal “Abdullah’ın hanımı” dedi. Resulullah Bilal’e şu cevabı verdi: “Onlar için iki ecir vardır: Akrabaya yardım (akrabalık bağlarımızı kuvvetlendirme) ve zekât ecri”.²⁵

15. Hadis

Abdullah b. Mesud’un hanımı Zeyneb anlatıyor:

“Hz. Peygamber bize hitab etti ve şöyle dedi: “Ey kadınlar topluluğu! Zinet eşyalarınızdan dahi olsa sadaka veriniz. **Kıyamet günü Cehennemliklerin çoğu sizlersiniz.**”²⁶

16. Hadis

Abdullah b. Mesud, hanımı Zeyneb’ten nakletmektedir. Zeynep şöyle anlatıyor:

“Hz. Peygamber bize hitab etti ve şöyle dedi: “Ey kadınlar topluluğu! Zinet eşyalarınızdan dahi olsa sadaka veriniz. **Kıyamet günü Cehennemliklerin çoğu sizlersiniz.**” Abdullah fakir bir kimse idi. Zeyneb ona dedi ki: “Git, resulullah’a, sadakamı kocama ve evimdeki yetimlere verirsem sevabını alabilir miyim, sor.” İbn Mesud “git kendin sor” dedi. Ben de kendim gittim. O sıralarda, Hz. Peygamber’in üzerinde (tarifi mümkün olmayan) bir azamet, bir heybet vardı. Peygamber’in kapısı önünde aynı konuyu sormak için gelen ve ismi de Zeyneb olan Ensar’dan bir kadın daha vardı. Bilal dışarı çıktı. Bilal’e “sadakamı kocama ve evimdeki yetimlere verecek olsam sevabını alabilir miymişim, resulullah’a soruver” dedim. Bilal içeri girdi ve Hz. Peygamber’e “ya resulallah! Zeyneb kapıda”dedi. Hz. Peygamber “hangi Zeyneb” diye sordu. Bilal “Abdullah’ın hanımı ile Ensâr’dan bir kadın. Sadakalarımızı kocalarımıza ve evlerimizdeki yetimlere versek sevabına nail olabilir miyiz, diye soruyorlar” dedi. Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “Evet. Onlar için, biri akrabaya yardım diğeri sadaka olmak üzere iki ecir vardır.”²⁷

17. Hadis

İbn Mesud hanımı Zeyneb’ten naklediyor. Zeyneb, şöyle anlatıyor:

“Resulullah kadınlara hitaben “zinet eşyalarınızdan da olsa sadaka veriniz” dedi. Abdullah fakir bir insandı. Zeyneb ona dedi ki, “ben sadakamı sana ve kardeşimin çocuğuna vermek istiyorum, izin verir misin.” Abdullah “git resulullah’a sor” dedi. Zeyneb diyor ki, “Hz. Peygamber’e gittim. Hz. Peygamber’in kapısında, adı Zeyneb olan Ensar’dan başka bir kadın daha vardı. O da aynı şeyi sormak için gelmişti. Bilal dışarı

²⁴ Nele anlaşılıyor ki, Zeyneb ve diğer kadın, Hz. Peygamber’in üzerindeki azamet ve heybetten çekinerek isimlerinin açıklanmamasını Bilal’den istemişlerdir

²⁵ Müslim, Zekât. II. 694-5, had. No: 45. Bazı lafız farklılıkları olmakla beraber, Buhâri de bu hadisi değişik bir isnad ile Zeyneb’den rivayet etmektedir: Buhâri, Zekât, II. 128, bâb: 48.

²⁶ Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa (ö.f. 279), es-Sünen, Zekât, III. 19, Bâb: 12, Kahire 1356/1937.

²⁷ İbn Hibbân, Ebu Hâtim Muhammed el-Busti (ö.h.354), es- Sahih, VI. 222, Beyrut 1407/1987.

çıktı. Ona “git peygambere sor, ama bizden bahsetme” dedik. Bilal gitti. Peygamber bizim kim olduğumuzu sordu. Bilal “Zeyneb” dedi. Hz. Peygamber “hangi Zeyneb” diye sordu. Bilal “Abdullah’ın hanımı ve Ensar’dan bir Zeyneb” dedi. Hz. Peygamber şöyle dedi: “Evet. Onlar için iki ecir vardır. Biri akrabaya yardım diğeri sadaka ecridir.”²⁸

Bu rivayetler, Bayram hutbesi sırasında Zeyneb’in de orada olduğunu göstermektedir. Zeyneb, yaptığı rivayetlerde daha çok sadaka konusu üzerinde durmaktadır. Hz. Peygamber’in ‘sadaka veriniz’ emri üzerine, evine giderek zinet eşyalarını almış ve Hz. Peygamber’e götürmüştür. Bu olayın anlatımı sırasında, Bayram hutbesinde yer alan ‘Cehennemdekilerin çoğunun kadınlardan oluşması’ zikredilmekle beraber, diğer hususların bulunmadığı görülüyor. Bu farklılık, biraz önce Zeyneb’in sadaka konusunu ön plana çıkartmak istemesinden kaynaklanmaktadır. Zira, Ebu Hureyre’den gelen şu rivayet, Zeyneb’in rivayet ettiği hadiste geçen konuşmaların tam metnini vermektedir:

18. Hadis

Ebu Hureyre’den rivayet edilmiştir:

“Hz Peygamber, bir gün, sabah namazını kıldıktan sonra, mescidde bulunan kadınların yanına gitti, önlerinde durdu ve onlara “ ey kadınlar topluluğu! **Aklı başında bir erkeğin aklını sizin kadar çelebilen akli ve dini eksik başka bir varlık görmedim. Görüyorum ki, Kıyâmet günü çoğunuz ateşlik olmuşsunuz.** Gücünüz yettiği ölçüde Allah’a yaklaşmaya çalışın” dedi. Kadınlar arasında Abdullah b. Mesud’un hanımı da vardı. Abdullah’a gidip resulullahtan işittiklerini haber verdi ve zinet eşyalarını aldı. Abdullah “bunları aldın nereye gidiyorsun” diye sordu. Hanımı “bunlar ile Allah’a ve resulullah’a yakınlaşmaya gidiyorum. Umulur ki ateşliklerden olmam” dedi. Abdullah “yazıklar olsun sana. Gel onları bana ve ebeveynime tasadduk et Ben buna daha çok layığım” dedi. Hanımı “hayır. Vallahi, onları peygambere götürüyorum” dedi ve gitti. Hz. Peygamber’in yanına girmek için izin istedi. Orada bulunanlar “bu gelen Zeyneb’tir, içeri girmek için izin istiyor yâ resulallah” dediler. Peygamber “hangi Zeyneb” diye sordu. “Abdullah b. Mesud’un hanımıdır” dediklerinde, “ona izin veriniz” dedi. Zeyneb, Hz. Peygamber’in yanına girdi ve şöyle dedi: “Yâ resulallah! Senin (kadınlara hitaben yaptığın) konuşmayı dinledim. Gidip, İbn Mesud’a anlattım. Allah’a ve sana daha yakın olmak ve Cehennemliklerden olmamak için bazı zinetlerimi alıp geldim. İbn Mesud, onları kendisine ve ebeveynine vermemi, kendisinin buna daha layık olduğunu söyledi. Ben de peygamberden izin almadıkça vermem dedim.” Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “Zinetlerini ona ve çocuklarına tasadduk et. Şüphesiz ki onlar daha layıktır.” Zeyneb şöyle dedi: “Yâ resulallah! Bizim önümüze gelip **aklı başında bir erkeğin aklını sizin kadar çelebilen akli ve dini eksik başka bir varlık görmedim**’ demenizin mânâsı neydi? Dinimizin ve aklımızın eksik olması ne demek?” Hz. Peygamber şöyle cevap verdi: **“Dininizin noksan olması şu demektir: Hayırlı olduğunuz zaman, Allah’ın takdir ettiği bu zaman zarfında namaz kılmıyor ve oruç tutmuyorsunuz. İşte bu, dinini-**

²⁸ Nesâi, Zekât, V. 117

zin noksan olması demektir. Aklınızın noksan olması , bir kadının şahitliğinin yarım şahitlik yerine geçmesidir.”²⁹

Ebu Hureyre’den yapılan bu rivayette açıklanması gereken bir takım noktalar bulunmaktadır. Olayı hikâye eden Ebu Hureyre, şahsen bilmesinin mümkün olmadığı ‘Zeyneb ile İbn Mesud arasındaki özel tartışmayı da işitmiş gibi nakletmektedir. Ebu Hureyre, olayın bu kısımlarını bizzat Zeyneb’in ağzından ya da İbn Mesud’dan işitmiş olabilir. Zaten, dikkat edilecek olursa, Ebu Hureyre bu hadisi kendine aid lafızlarla nakletmektedir. Yani, olayı bir şekilde ayrıntılarıyla öğrenmiş ve kendi uslûbu içerisinde hikâye etmiştir. Buradan hareketle, Ebu Hureyre hadisinin bir kısmını ‘sahabe mürseli’ şeklinde değerlendirmek mümkündür. O kısmın, Zeyneb ile İbn Mesud arasında geçen konuşma olduğunda şüphe yoktur.

Başka bir rivayette, Ebu Hureyre, Hz. Peygamber’in Bayram hutbesinde temas ettiği konuları daha etraflı bir şekilde aktarmaktadır:

19. Hadis

Ebu Hureyre anlatıyor:

“Resulullah insanlara hitab etti. Sonra kadınlara hitaben şöyle dedi: “Ey kadınlar topluluğu! Sadaka veriniz. **Çünkü, Cehennemdekilerin çoğu siz kadınlarsınız.**” Kadınlardan biri “niye, yâ resulallah” dedi. Hz. Peygamber “**çok lanet etmeniz ve kocalarınızın yaptığı iyiliklere nankörlük etmeniz dolayısı ile**” dedi. Hz. Peygamber devamla şöyle dedi: “**Aklı başında ve görüşünde sağlam bir erkeğin aklını sizin kadar çelebilen aklı ve dini eksik başka bir varlık görmedim.**” Bir kadın “kadınların aklının ve dininin noksan olması nedir” diye sordu. Hz. Peygamber “**iki kadının şahitliği bir erkeğin şahitliği gibidir. Dininizin noksanlığı ise hayızlı olmaktır: Hayızlı olduğunuz zaman, üç dört gün namaz kılamıyorsunuz**” dedi.³⁰

Ebu Hureyre’nin yapmış olduğu bu rivayet, hem Zeyneb’in rivayetlerini tamamlamakta hem de Bayram hutbesi olarak rivayet edilen hadisleri te’kid etmektedir. Zeyneb’in içerisinde yer aldığı bu olay, Bayram hutbesi metninin tam olarak ortaya çıkarılabilmesi açısından önem taşımaktadır.

Abdullah b. Ömer’den yapılan bazı rivayetler de Hz. Peygamber’in Bayram hutbesi içeriğini destekler mahiyette görünmektedir. Bu rivayetler şu şekildedir:

20. Hadis

Abdullah b. Ömer’den rivayet edilmiştir.³¹

“Hz. Peygamber şöyle buyurdu: “Ey kadınlar topluluğu! Sadaka veriniz ve çok

²⁹ Ahmed b. Hanbel, II. 373-4

³⁰ Tirmizi, İman, V. 10, Bâb: 6. Tirmizi, bu hadisi naklettikten sonra, ‘bu hadis, bu vecihten sahih-garib-hasendir’ demektir. Hadis için ayrıca bkz. İbn Ebi Asım, Kitabı’s-Sünne, II. 464, Had. No: 956. İsnadı Şöyle: Yakub, Abdulaziz b. Muhammed, Süheyl b. Ebi Salih, Ebihi.

³¹ Müslim bu metni Abdullah b. Ömer’den rivayet ettikten sonra, Ebu Said’den de bu mânâda bir rivayetin olduğunu söylemektedir.

istiğfar ediniz. **Cehennemdekilerin çoğunun sizler olduğunu gördüm**". Orada bulunan akıllı bir kadın "yâ resulallah! Bize ne oluyor da çoğumuz ateşlik oluyoruz" diye sordu. Hz. Peygamber "**çok lanet ediyorsunuz. Kocalarınızın size yaptığı iyiliklere nankörlük ediyorsunuz. Aklı başında bir erkeğin aklını sizin kadar çelebilen akli ve dini eksik başka bir varlık görmedim**" dedi. Kadın "yâ resulallah! Akıl ve din noksanlığı nedir" dedi. Hz. Peygamber "**Aklın noksan olması iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğine denk olmasıdır. Kadınlar bir çok gece namaz kılamıyor, ramazanda oruç tutamıyor. Bu, dinin noksan olmasıdır**" dedi.³²

21. Hadis

Abdullah b. Ömer'den rivayet edilmiştir:

H. Peygamber şöyle buyurdu: "Ey kadınlar topluluğu! Sadaka veriniz ve çok istiğfar ediniz. **Cehennemdekilerin çoğunun sizler olduğunu gördüm.**" Orada bulunan akıllı bir kadın "bize ne oluyor da çoğumuz ateşlik oluyoruz, yâ resulallah" dedi. Hz. Peygamber "**çok lanet ediyorsunuz. Kocalarınızın size yaptığı iyiliklere nankörlük ediyorsunuz. Akli başında bir erkeğin aklını sizin kadar çelebilen akli ve dini eksik başka bir varlık görmedim**" dedi. Kadın "yâ resulallah! Aklın ve dinin noksan olması ne demek" diye sordu. Hz. Peygamber "**Aklın noksan olması iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğine denk olmasıdır. Kadınlar bir çok gece namaz kılamıyor, ramazanda oruç tutamıyor. Bu, dinin noksan olmasıdır**" dedi.³³

22. Hadis

Abdullah b. Ömer'den rivayet edilmiştir:

"Hz. Peygamber "**Aklı başında bir erkeğin aklını sizin kadar çelebilen akli ve dini eksik başka bir varlık görmedim**" dedi. Bir kadın "aklın ve dinin noksan olması ne demek" diye sordu. Hz. Peygamber "**aklın noksan olması iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliği gibi olmasıdır. Dinin noksanlığı ise, ramazanda oruç tutamıyor, bazı günler namaz kılamıyorsunuz**" buyurdu.³⁴

23. Hadis

Abdullah b. Ömer'den rivayet edilmiştir:

"Hz. Peygamber şöyle buyurdu: "Ey kadınlar topluluğu! Çok sadaka veriniz. **Cehennemdekilerin çoğunun sizler olduğunu gördüm. Çünkü çok lanet**

³² Müslim, İman, I. 86-7, Had. No: 132. Ayrıca bkz. İbn Ebi Asım, Ebu Bekr (ö.h.287), Kitabu's-Sünne, II. 463, Had. No: 955, Beyrut 1400/1980. İsnadı şöyle: Yakub, İbn Ebi Hazim, Yezid b. Abdillâh İbni'l-Had, Abdullah b. Dinar.

³³ İbn Mâce, Fiten, II. 1326-7, Bâb: 19

³⁴ Ebu Dâvud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistani (ö.h.275), es-Sünen, IV. 219-220, Had. No: 4679, Hums 1388/1969.

ediyorsunuz. Kocalarınızın size yaptığı iyiliklere nankörlük ediyorsunuz. Aklı başında bir erkeğin aklını sizin kadar çelebilen akli ve dini eksik başka bir varlık görmedim.” Orada bulunan bir kadın “ yâ resulallah! Aklın ve dinin noksan olması ne demek” diye sordu. Hz. Peygamber “**Aklın noksan olması iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğine denk olmasıdır. Kadınlar bir çok gece namaz kılamıyor, ramazanda oruç tutamıyor. Bu, dinin noksan olmasıdır**” dedi.³⁵

Abdullah b. Ömer’den yapılan bu rivayetlerde ‘Cehennemdekiyerin çoğunun kadınlar olması’, ‘çok lanet etmeleri’, ‘kocalarının yaptığı iyiliklere nankörlükte bulunmaları’, ‘kadınların akıl ve din bakımandan erkeklerden eksik olmaları’ ve ‘akıl ve din eksikliğinin açıklanması’ yer almaktadır. Yukarıda geçen bayram hutbelerindeki temalarla Abdullah b. Ömer’in rivayetlerindeki temalar aynıdır. İbn Ömer’den yapılan bu rivayetin bayram hutbesi olduğunu söylemek için hiçbir şüphe kalmamaktadır. Bir çok kaynaktan değişik tarihlerle gelen İbn Ömer hadisinde lafız farklılığının bulunmaması da İbn Ömer’in Bayram hutbesini aynen muhafaza ederek naklettiğini göstermektedir. Yalnız, Bayram hutbesi rivayetlerinde kadınlar arasındaki bir kadının ‘Cehennemdekilerin çoğunun kadınlar olmasının’ sebebini sormasına karşılık, İbn Ömer rivayetlerinde ‘akıl ve din eksikliğinin’ sebebi sorulmaktadır. Yukarıda geçen ve Ebu Hureyre’den gelen Zeyneb hadisinde ise ‘akıl ve din eksikliğinin’ sebebini soran Zeyneb idi. Bu yönlerden rivayetler arasında bazı lafız farklılıkları gözlenmekle beraber, bizim için önemli olan, Bayram hutbesinde geçen unsurların aynen İbn Ömer hadisinde de zikredilmiş olmasıdır.

Bu rivayetlerin yanı sıra Hakim b. Hizam’dan da aynı konuda hadisler rivayet edilmektedir:

24. Hadis

Hakim b. Hizâm anlatıyor:

“Hz. Peygamber, bir gün, kadınlara hitab etti. Onlara vaazda bulundu. Allah’tan sakınmalarını ve kocalarına itaat etmelerini emretti. Hz. Peygamber şöyle dedi: “Bir kısmınız Cennete girer (Hz. Peygamber bunu derken parmaklarını bir araya topladı), **bir kısmınız ise Cehennem odunu olursunuz** (Hz. Peygamber, bunu söylerken parmaklarını ayırdı).” Gür sesli bir kadın dedi ki, “Niçin, yâ resulallah!” Hz. Peygamber “**kocalarınızın yaptığı iyiliklere nankörlükte bulunuyor, çok lanet ediyorsunuz. Hayırlı işleri erteliyorsunuz.**” dedi.³⁶

Şimdi, buruya kadar ele aldığımız ve ‘Bayram hutbesi’, ‘küsûf hutbesi’ ve ‘zamanı belli olmayan rivayetler’ şeklinde üç gurupta değerlendirdiğimiz hadislerde geçen lafızları bir tablo halinde inceleyecek, sonra, hadis metninin tam olarak tesbitinde son

³⁵ Ahmed b. Hanbel, II. 66-7

³⁶ İbn Hibbân, Sahih, IX. 281. Ayrıca bkz. Taberâni, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed (ö.h.360), el-Mu'ce-mu'l-Kebir, III. 196, Had. No: 3109, Matbaatu'z-Zehrá el-Hadise Trs.

derece önemli görülen Abdullah b. Mesud rivayetini ve bu rivayetteki ilginç noktaları dile getireceğiz.

Ravi	Cehennemlik	Lanet	Nankörlük	Şikâyet	Akıl	Açıklama	Had. No
Ebu Said	X	X	X	?	X	X	1-2-3
Câbir	X	?	X	X	?	?	4-5-6-7-8
İbn Abbas	?	?	?	?	?	?	9-10-11-12
İbn Abbas	X	?	X	?	?	?	13
Zeyneb	X	?	?	?	?	?	14-17
Ebu Hureyre	X	X	X	?	X	X	18-19
İbn Ömer	X	X	X	?	X	X	20-23
Hakim	X	X	X	?	?	?	24

Bu tabloda görüldüğü gibi, Hz. Peygamber'in Bayram hutbesi yirmi dört rivayet halinde bize ulaşmaktadır. Bunlardan, Müslim'in İbn Abbas'tan yaptığı 'küsûf' hutbesi (13. Hadis)³⁷ ile İbn Abbas'tan gelen ve bizim başka bir Bayram hutbesi olarak tesbit ettiğimiz rivayetler (9,10,11 ve 12. Hadisler) bu sayıya dahil edilmezse, araştırma konumuzu teşkil eden on dokuz rivayet kalmaktadır.

Rivayetler tam bir lafız birliğine sahip değildir. Bu lafız ayrılığının sebeplerini yukarıda inceledik. **Söz konusu on dokuz rivayetin tamamında da 'kadınların Cehennemdeki insanların çoğunu oluşturdukları' ifadesi yer almaktadır.**

'Kadınların çok lanet ettiklerini' haber veren ifadeler Cabir b. Abdillâh ve Zeyneb rivayetlerinde görülmektedir. Cabir rivayetlerinde 'lanet' ifadesi yerine 'şikâyet' ifadesi kullanılmıştır. Bunun açıklamasını yukarıda yapmıştık. Ebu Hureyre rivayeti ise Zeyneb'ten gelen rivayetleri tamamlayıcı mahiyettedir. Bu iki rivayette de, aslında, 'lanet' lafzının bulunması gerekirdi. Fakat, bilinen nedenlerden dolayı zikredilmemiştir. **O halde, 'kadınların çok lanet ettikleri' şeklindeki lafız da rivayetlerde ortakır diyebiliriz.**

Yine tabloda görüldüğü gibi, **'kadınların kocalarının yaptığı iyiliklere nankörlük ettiklerini' bildiren ifadeler de tüm rivayetlerde yer almaktadır.**

'Kadınların akıl ve din bakımından erkeklere göre eksik' sayıldığı ve bu eksikliğin 'açıklanmasının yapıldığı' ifadeler sadece üç sahabiden gelmektedir. Başka bir deyişle altı sahabiden gelen bayram hitbesinde, akıl eksikliğini bildiren lafızlar üç sahabinin rivayetinde zikredilirken, diğer üç sahabinin rivayetinde yer almamaktadır. Sayısal bakımdan tam bir denge söz konusudur.

Ne var ki, Abdullah b. Mesud'dan gelen iki rivayet bu dengeye oldukça değiştirmektedir. Bu rivayetler şöyledir:

³⁷ İbn Abbas'tan gelen küsûf hutbesi, farklı bir zamana aid olmakla beraber, konu birliği göstermesi açısından Bayram hutbesi arasında yer almıştır.

25. Hadis

Abdullah b. Mesud'tan rivayet edilmiştir:

“Hz. Peygamber kadınlara hitaben şöyle dedi: “Sadaka veriniz. Çoğunuz Cehen-nemliksiniz. Eşraftan olmayan bir kadın “niçin, yâ resulallah” dedi. Hz. Peygamber “Çok lanet ediyorsunuz. Kocalarınızın yaptığı iyiliklere nankörlük ediyorsunuz”. **(Ravi Vail) Dedi ki: Abdullah (b. Mesud) şöyle dedi: İşini sağlam tutan erkek-lere, işlerinde galebe çalabilen, akli ve dini eksik, kadınlardan başka bir varlık yoktur”.** **(Ravi Vail) Dedi ki: Abdullah b. Abbas'a “kadınların aklı-nın noksanlığı nedir” denildi. Abdullah b. Abbas “iki kadının şahitliği bir kadının şahitliği gibidir” dedi. (Ravi Vail) dedi ki: Abdullah'a “kadın-ların dininin noksanlığı nedir” denildi. Abdullah “belirli gün ve geceler-de namaz kılmadan beklerler” dedi.**³⁸

26. Hadis

Abdullah b. Mesud rivayet etmiştir:

“Hz. Peygamber, kadınlara hitaben “sadaka veriniz. Çoğunuz ateşliksiniz” buyur-du. Eşraftan olmayan bir kadın “niçin” diye sordu. Hz. Peygamber “çok lanet ediyorsu-nuz. Kocalarınızın yaptığı iyilikler nankörlük ediyorsunuz” dedi. **Abdullah b. Me-sud “İşini sağlam tutan erkeklere, işlerinde galebe çalabilen, akli ve dini eksik, kadınlardan başka bir varlık yoktur” dedi.**³⁹ **“Aklın ve dinin noksanlığı nedir” denildi. Abdullah şöyle dedi: “Aklın noksanlığı, iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliği gibi olmasıdır. Dinin noksanlığı ise, kadınların bazı zamanlarda hiç namaz kılmadan günlerini geçirme-sidir.”**⁴⁰

Darımı ve İbn Hibban'ın Abdullah b. Mesud'dan yaptığı bu iki rivayette, ‘kadınla-rın akıl ve din bakımından eksik’ olduğuna dair ifadeler tamamen İbn Mesud'un sözü olarak görünmektedir. Ravi Vâil b. Mihâne, bu ifadelerin İbn Mesud'a aid olduğunda şüphe bırakmaksızın, “kale Abdullah=Abdullah dedi ki” şeklinde öznenin Abdullah b. Mesud olduğunu belirterek rivayet etmiştir.

Doğrusu, **“Aklı başında bir erkeğin aklını sizin kadar çelebilen, akli ve dini eksik, başka bir varlık görmedim”** ifadesinin Hz. Peygamber'e aid oldu-ğunda ciddi şüpheler bulunmaktadır. Bizi şüpheye sevkeden bu noktaları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Yukarıdaki tablolarda da görüldüğü gibi, bu ifadeler, Bayram hutbesini riva-yet eden altı sahabinin sadece üçü tarafından rivayet edilmiştir. Bu ifadeleri rivayet etmeyen sahabelerden gelen hadislerin değişik varyantlarında, bu ifadelerin yer alma-ması bakımından, bir birlik görülmektedir.

³⁸ Dârîmi, Vudu', I. 190, Bâb: 103, Had. No: 1012

³⁹ Bir önceki rivayette 'zevî'l-emr' ifadesine karşılık, burada 'düne'l-emr' ifadesi yer almaktadır. Kanaatimce doğru ifade 'zevî'l-emr' olacaktır.

⁴⁰ İbn Hibban, Sahih, V. 136

2. Dârımı ve İbn Hibban'ın Abdullah b. Mesud'dan yaptığı rivayetlerde bu ifadeler İbn Mesud'a aiddir. Bu durum, hadisin bu kısmının başlangıçta mevkuf iken sonradan merfu' hale geldiğini göstermektedir.

3. Hz. Peygamber'in dini tebliğde bulunurken insanları aşılayacak bir metodu kullanmış olması ihtimal dahilinde değildir. Çünkü, tebliğ metodu, insanlara onur kırıcı değil onurlandırıcı bir tarzda yaklaşmayı gerektirmektedir. Her ne kadar şarihler ve hadisi yorumlayan bir takım insanlar, bunun onur kırıcı bir şey olmadığını söylüyorlarsa da, bu ifadelerin başka türlü yorumlanması zordur.

4. Bu ifadeler kadınların fitraten akıl bakımından erkeklerden eksik yaratıldığını göstermektedir. Halbuki, kadınların akıl bakımından erkeklerden daha aşağı olduğunu gösterecek hiçbir delil yoktur. Kadınların eğitim imkânı bulduğu, toplumsal hayata katıldığı günümüzde, kadın, akıl yönünden herhangi bir eksik yaratılma özelliğine sahip olmadığını göstermektedir. Bu bakımdan da söz konusu ifadeler, yaşadığımız gerçeler ile bir tezat teşkil etmektedir.

5. Abdullah b. Mesud'un kullandığı bu ifadeler, şahsi tecrübelerini gösteriyor olabilir. Onun karşılaştığı özel durumlar ya da eğitim ve topluma katılma imkânı bulunmayan o dönemin kadınları ile ilgili tecrübeleri açısından doğru kabul edilebilir. Fakat, evrensel bir tesbit gibi algılanması mümkün değildir.

Hadis Metninin Yorumu

“Ey kadınlar topluluğu! Sadaka veriniz. Gördüm ki Cehennemdekilerin çoğu siz kadınlarsınız”: Buradaki “görme” fiili üzerinde duran eski alimler, görmenin “göz ile görmek” olduğunu söylemektedirler. Suyuti (ö.h. 911) bu kanaatini şu şekilde dile getirmektedir: “Cennet’i göz ile hakikat üzerine görmektir. Eş-Şeyh Tacuddin b. Atâu’llah diyor ki: “Peygamberler eşyayı hakikatleri ile mütalaa ederler. Evliya ise eşyayı misalleri ile mütalaa ederler”.⁴¹ İbn Hacer (ö.h.852) de buradaki görmenin göz ile görmek olduğu fikrindedir: “Hadisin zahiri, Hz. Peygamber’in Cennet’i göz ile gördüğünü ifade etmektedir. Bazı alimlere göre, Hz. Peygamber için perde kaldırılmış ve Cennet’i hakikat üzere görmüştür. Hz. Peygamber ile Cennet arasındaki mesafeler kaldırılmış, öyle ki, Cennet’e uzanması mümkün hale gelmiştir. Bazı alimlere göre, suretlerin ayna üzerinde belirmesi gibi, Cennet bir duvar üzerinde Hz. Peygamber için temsili olarak canlandırılmıştır”. Hattâ, İbn Hacer, görme fiilinin başka bir tarzda yorumlanmasına da itiraz ederek “bazı alimlerin buradaki ‘görme’ ile ‘ilim’ kastedilmiştir demeleri uzak bir ihtimaldir” der.⁴² Yine, Buhâri şarihlerinden Kirmani (ö.h.), bunun göz ile görme olduğunu kabul etmekte ve şöyle demektedir: “Hz. Peygamber’in Cennet’i ve Cehennem’i görmesine gelince; muhtemelen kendisine temsili bir şekilde gösterilmiş, İsra olayında kafirlerin inkar etmeleri üzerine Beytu'l-Makdis’in temsili olarak

⁴¹ Suyuti, Celaluddin (ö.h.911), Tenviru'l-Havalik, I. 195, Daru'l-Fikr trs.

⁴² İbn Hacer, Feth, II. 448.

gösterilmesi ve Hz. Peygamber'in ona bakıp kafirlere Buytu'l-Makdis hakkında bilgi vermesi gibi, Cennet'i bu temsili şekli üzere görmüştür".⁴³

Şarihlerin bu ifadelerinden anlaşılmalıdır ki onlar, hadiste geçen ru'yet=görme fiilini "göz ile görme" şeklinde anlamışlar, ancak bu görmenin mahiyeti hakkında bir takım değişik fikirler ortaya koymuşlardır. Onların bu konudaki fikirlerini şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Hz. Peygamber Cennet ve Cehennem'i olduğu gibi görmüş, onları müşahade etmiştir. Bu, eşyayı aynen görme olup, temsili bir durum söz konusu değildir.

2. Bazı alimlere göre, Hz. Peygamber Cennet ve Cehennem'i olduğu gibi değil, onların bir yansımasını seyretmiştir. Yani, burada da göz ile görme söz konusu olmakla beraber, bu kez Cennet ve Cehennem'in hakikatini değil, yansımasını -tıpkı bir fotoğraf gibi- görmüştür.

3. Alimler, görme fiilinin "ilim" şeklinde yorumlanmasını kabul etmemektedirler.

Gerek hadis metinlerinden gerekse şarihlerin açıklamalarından anlaşılan odur ki, Hz. Peygamber, Cennet ve Cehennem'i, bir defa İsrâ gecesinde bir defa da Kûsûf namazı kılarken görmüştür.⁴⁴ Hz. Peygamber'in İsrâ gecesinde Cennet ve Cehennem'i görmüş olması Kur'anı Kerim'e de uygun düşmektedir.⁴⁵ Kûsûf namazını kılarken de görmüş olmasını engelleyici bir neden yoktur. Bizim kanaatimize göre de Hz. Peygamber, Mi'rac'ta, yüce Allah'ın bir kısım ayetlerini çıplak gözle gördüğü şeklindedir.⁴⁶ Din mantığı açısından bunun mümkün olduğunu söyleyebiliriz. Kûsûf namazı kılarken görmesi ise, Cennet ve Cehennem'in görüntüsünün aksettirilmesi şeklinde olmuştur. Yani, bu, temsili bir görme olayıdır.

Ancak, burada hadis metinlerinde geçen ve tartışmaya açık asıl mesele, "Cehennemdeki insanların çoğunun kadınlar" olmasıdır. Zira, Cehennem şu anda mevcut olsa bile, Kıyamet'teki hesaptan önce Cehennem'e girme olmadığına göre, kadınların Cehennem'de görülmesi imkânsızdır.

Alimler, Bayram hutbesinde geçen "gördüm" veya "bana gösterildi" ifadelerini İsrâ ve Kûsûf rivayetleri ile irtibatlandırarak açıklamaktadırlar. Oraya atıfta bulunarak Hz. Peygamber'in Cehennem'i müşahade ettiğini düşünmektedirler. Halbuki, Bayram hutbesi İsrâ olayı ve Kûsûf hutbesiyle irtibat kurulmadan değerlendirildiği takdirde, Bayram hutbesinde geçen "görme" fiiline değişik bir anlam vermek de mümkün olmaktadır. Buna göre, Hz. Peygamber'in "gördüm" ifadesini, "görüyorum ki" veya "görüşüm odur ki" şeklinde çevirmek mümkündür. Yani, Hz. Peygamber, o anda karşısında bulunan kadınlar topluluğuna bakmış ve onlarda kendilerini Cehennem'e sürükleyebilecek bir takım davranışlar gözlemiş olabilir. Bunu da "görüyorum ki çoğunuz Ce-

⁴³ Kirmani, Şerhu'l-Buhari, VI. 140, Beyrut 1401/1981.

⁴⁴ Ayni, Bedruddin el-Hanefi (ö.h.855), Umdetu'l-Kâri, II. 97, Daru't-Tıbaat'l-Amire trs; İbn Hacer, Fethu'l-Bari, I. 345; Mansur Ali Nasif, et-Tac, I. 29, Mısır trs.

⁴⁵ 53-Necm-6-18.

⁴⁶ Şarihler, Bayram hutbesindeki Cennet ve Cehennem'i görmenin, Mi'rac'ta olduğunu belirtirlerse de, Mi'rac rivayetlerinde Cehennem'de kadınları gördüğüne dair haber yer almamaktadır.

hennem'desiniz" diyerek ifade etmiştir. Bu durumda, Hz. Peygamber'in kadınlara yönelik uyarılarından, kadınların çoğunun Cehennemlik olduğunu çıkartmak zordur. Meselâ, Hz. Peygamber'in, renginden dolayı arkadaşını ayıplayan bir sahabiye "görüyorum ki, sende cahiliyye âdeti var"⁴⁷ demesi, o sahabinin küfür ile sıfatlandırılması anlamına gelmemektedir. Hz. Peygamber, bu sözü ile, o sahabinin kurtulması gereken ve İslâm'ın kabul etmediği bir düşüncesinin olduğunu belirtmiştir. "Görüyorum ki, Çoğunuz Cehennem'desiniz" derken de, kadınların kendilerini kurtarmaları gereken iki özelliklerinin bulunduğunu vurgulamak istemiştir.

Hz. Peygamber'in Bayram hutbesinde sarfettiği bu sözleri İsrâ ve Kûsûf rivayetleri ile irtibatlandırarak değerlendiresek bile durum fazla değişmemektedir. Çünkü, yukarıda değindiğimiz gibi, Cehennem şu anda var olsa bile, içerisinde insanoğlu yoktur. Kur'an ve hadislere göre, Cennet ve Cehennem'e Kıyamet'te, hesaptan sonra girilecektir. Buna göre, Hz. Peygamber'in Cehennem'deki insanları ve bunlardan çoğunun kadınlar olduğunu görmesi, kesin olmayıp temsili bir görüntüden ibarettir. Hz. Peygamber'e, müslümanları uyarması için bilgi mahiyetinde yapılmış bir gösterimden ibarettir.

"Kadınların çok lanet etmeleri ve kocalarının yaptığı iyiliklere nankörlük etmeleri": Hz. Peygamber, kadınları uyarı için, 'Cehennem'dekilerin çoğu sizlersiniz' dedikten sonra, kadınların bunun sebebini sorması üzerine, "çok lanet etmelerini ve kocalarının kendilerine yaptığı iyiliklere karşı nankörlükte bulunmalarını" zikretmiştir. Hadis metnini yorumlayan alimler de buna dikkat çekerek, bu iki sıfatın kadınları Cehennem'e sürükleyeceğinden bahsetmişlerdir. Kâmil Miras, kadınların Cehennem'e girme sebepleri arasında bu sıfatları da sayarak şöyle demektedir: "Cehennem sakinlerinin ekseriyetini kadınlar teşkil etmesini İbn Ebi Süfre: Ekseriyetle kadınların kocalarına karşı isyankar ve küfürbaz olmalarıdır, diyor. Kurtubi de: kadınların tab'an erkeklerden asabi olmalarını, ziyete ve dünya alayışına meclub bulunmalarını sebep olarak gösteriyor".⁴⁸

Burada geçen 'lanet' kelimesini değişik açılardan ele almak mükündür. Özellikle de 'kocalarına nankörlükte bulunmaları' tesbiti ile birlikte düşünülmelidir. Bir şeye ya da kimseye lanet etmek, onun kötülüğünü dilemek ve hayrın ondan uzak olmasını istemek demektir. Kadınların çok lanet etmeleri, içinde buldukları nimetleri çabuk unutmalarından kaynaklanmaktadır. En ufak bir olumsuz gelişme karşısında, kadının memnuniyetsizliğe kapılması ve bunu da kelimelerle ifade etmesi, lanet etmesi olarak dile getirilmiştir. Yani, burada söz konusu olan, kadının sık sık lanette bulunması değil, belki de, ulaşamadığı arzu ve hayallerinden dolayı içinde bulunduğu umutsuzluğa kahrederek, bunun sebebini kendi dışında aramasından ibarettir. Böyle bir umutsuzluk ve hayal kırıklığı zamanında, tenkid oklarını yöneltebileceği en yakın kişi de kocasıdır. Ardından, kocaların yaptığı iyiliklere karşı duyarsızlık, küçümseme ve nihayetinde kocanın ailesi için yaptığı mücadeleyi gereği gibi takdir edememe durumu gerçekleşmektedir.

⁴⁷ Buhâri, İman, I. 13, Bâb: 22.

⁴⁸ Kâmil Miras, Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi, IX. 41. DİB Yay. Ankara 1981.

Kadındaki bu hayal kırıklığının ve hayal kırıklığı sebebini kocasında aramasının kadının ayrılmaz bir parçası olduğunu söylemek bir hayli zordur. Kadındaki bu psikolojik durumun, daha çok geleneksel toplumlarda yaşayan kadınlara aid olduğunu düşünmek mümkündür. Geleneksel toplum derken, geleneklerini yıkmış toplumların karşısı bir sosyal yapılanmadan bahsetmiyoruz. Sadece, konumuz açısından, kadının kendini gerçekleştiremediği, istikbalini kocasına tevdi ettiği toplumlara kastediyoruz. Bu anlamdaki geleneksel toplumlarda, kadınlar genç kızlıklarından itibaren büyük hayaller ile yetişirler. Bu hayallerini gerçekleştirecek olan da müstakbel kocalarıdır. Büyük umutlarla evlenen kızlar, kısa bir süre sonra hayatın acı gerçekleriyle tanışır. Evlilik öncesinde kurdukları hayallerin büyük bir kısmının gerçekleşmediğini görünce, bunun sorumlusu olarak kocalarını görürler. Fakat, evliliğin ilk yılları geleceğe yönelik umutlarla dolu olduğu için, beklentiler halâ devam etmekte ve umutsuzluk henüz galip gelmemektedir. Zaman ilerleyip, hayal edilenlerin artık gerçekleşme şansının kalmadığı görüldüğünde, kadın için bu kötü sonun müsebbibi koca olarak görülür. Kadın, yavaş yavaş tenkid oklarını kocasına doğru çevirmeye başlar. Ataerki bir aile yapısı içerisinde kocasına karşı suskun görünmek zorunda olan kadın, gıyabında kocasını eleştirmeye ve her fırsatta hoşnutsuzluğunu ifade etmeye hazır bir hale gelmiştir.

Bize göre, Hz. Peygamber'in "kadınların çok lanet etmeleri ve kocalarına nankörlükte bulunmalarından" bahsetmesi, bu olguya işaret etmek içindir. Bu aşamadaki bir kadının, hoşnutsuzluğunu ifade etmemesi, hayal kırıklığının yarattığı fevranı yüksek sesle dile getirmek yerine gerçekçi olması, sorumluluğu kocasına atmaması, aksine, kocasının kendisi için yaptığı iyilikleri takdir etmesi istenmektedir.

Geleneksel bir toplum yapısı içerisinde yaşayan o günkü Arap kadını açısından, Hz. Peygamber'in bu tesbitleri son derece isabetlidir. Nitekim, Hz. Peygamber'in Küsûf hutbesinde söylediği şu sözler bu gerçeği en açık bir şekilde ifade etmektedir:

"Onlara bütün zamanını bağışlasan (dehr), sonra senden (hoşlanmadıkları) bir şey görseler, 'senden bu güne kadar hiç iyilik görmedim' derler".⁴⁹

Bu tesbitin fitri bir şey olduğunu, yani, kadınların yaratılıştan bu özelliği taşıdığını söylemek imkânsızdır. Zira, hadisin metninde, Cehennem'dekilerin çoğu kadınlardı" denmekte, "kadınların çoğu Cehennemlidir" denmemektedir. Bu iki ifade arasında büyük fark vardır. Birinci ifadeye göre, kadınların büyük bir kısmının Cehennemlik olmadıkları da anlaşılabilir. Halbuki, ikinci ifade, kadınları Cehennem'e mahkûm etmektedir. Dolayısı ile, Hz. Peygamber'in ifadelerinden, kadınların çok lanet etmelerinin veya kocalarının iyiliklerini takdir etmemelerinin fitri bir özellik olduğu söylenebilir.

"Kadınların akıl ve din bakımından eksik olmaları ve erkeklere galebe çalmaları": Biz bu ifadelerin Hz. Peygamber'e aid olup olmadığı konusunda bir takım tereddütlerimizin bulunduğunu yukarıda belirtmiştik. Fakat, İslâm alimleri

⁴⁹ Buhârî, Küsûf, II. 27-8, Bâb: 9; Nikâh, VI. 151, Bâb: 88; Müslim, Küsûf, II. 626, Had. No: 17; Nesâî, Küsûf, III. 213-4, Bâb: 17; Ahmed b. Hanbel, I. 298, 358-9; İbn Mâce, Küsûf, I. 187, Had. No: 3; Ebu Avâne, Yakub b. İshak, el-Müsned, II. 379-380; İbnu'l-Cârud, el-Münteka, 72-3; Malik b. Enes, el-Muvatta', Küsûf, I. 186-7.

bu ifadelerin de Hz. Peygamber'e aid olduğuda her hangi bir şüphe taşımamaktadırlar. Bu bakımdan, söz konusu ifadeleri ele alarak açıklamaya çalışanlar, kadınların akıl bakımından eksik olarak tanımlanmasının onların fitri bir özelliği olduğu fikrinde birleşmektedirler. "Hiç şüphe yok ki, akıl, eksiklik ve fazlalık sıfatlarını kabul eder" diyerek sözlerine başlayan İbn Hacer (ö.h.852), kadınlardaki bu akıl eksikliğinin yaratılıştan olduğunu "çünkü, kadınların aklının eksik olması yaratılıştan gelmektedir" diyerek ifade etmektedir.⁵⁰ İbn Hacer, ilerleyen safhalarda, kadınların aklının yaratılıştan eksik olduğunu aynı hadis metninden elde ettiği deliller ile de şu şekilde açıklamaya çalışmaktadır: "Kadınların 'dinimizin eksik olması nedir' diye sormaları, onların bunun cevabını bilmedikleri gibi bir izlenim yaratmaktadır. Bizzat bu soruyu sormaları bile, akıllarının eksik olduğunu göstermektedir. Çünkü, kendilerine izafe edilen 'çok lanet etme', 'kocaların iyiliklerini küçümseme' ve 'erkeklerin aklını çelme' vasıflarını kabul ettikleri halde, şimdi, akıllarının eksik olmasından şüpheye düşmektedirler".⁵¹ Müfessir Mehmed Vehbi de erkek ile kadının bazı yönlerden farklı olduklarına işaret ederken, kadının akıl yönünden erkeklerden aşağı olduğunu söylemektedir: "Erkek ile kadın aynı değildir. Çünkü,... aklı kıyasette erkeğe yetişemezler. Gerçi aklı kıyasette kadınlarda da nadiren erkek ayarında fetanelileri olursa da nadire hüküm taalluk etmez. Çünkü itibar ekseredir".⁵² Mehmed Vehbi'nin burada dile getirdiği "itibar ekseredir" felsefesi, klâsik şarihler tarafından da ifade edilmiştir. Meselâ, Buhâri şarihlerinden Ayni (ö.h.855) "Bir şeyin bütününe verilen hüküm, o bütünün tüm fertlerini bağlamaz"⁵³ demek suretiyle, kadınlar arasında çıkacak akıllı kişilerin, kadınların geneline teşmil edilemeyeceğini, dolayısı ile kadınların çoğunun aklının eksik olmasında bir sakınca bulunmadığını vurgulamaktadır.

Kadınların aklının eksik olması hususu, hadis metninde olduğu gibi, 2-Bakara-282. Ayeti ile irtibatlandırılarak açıklanmaktadır. Bu ayetin konu ile ilgili kısmı şu şekildedir: "(Borç mukavelesi için) iki erkek şahit getirin. Eğer iki erkek şahit bulamazsanız, bir erkekle şahitliğine razı olacağınız iki kadını şahit tutun. Çünkü, kadınlardan biri unutursa, diğeri ona hatırlatır". Bazı müfessirler bu ayetleri açıklarken kadınların durumuna da temas etmekte ve iki kadının şahitliğinin bir erkeğe karşılık gelmesini kadınların yapısal özelliklerine bağlamaktadırlar. Seyyid Kutub, bu ayeti tefsir ederken şöyle der:

"Kadın anlaşmalar hususunda tecrübe sahibi olmadığı ve inceliklerini bilmediği için, gerektiği zaman en ince noktalarına kadar açıklığa kavuşturacak şehadette bulunamaz. Bu takdirde diğeri onun unuttuğu kısımları hatırlatarak tamamlar.

Kadın çabuk infiale kapılır. Çünkü annelik vazifesinin verdiği uzvi ve biyolojik duygular kadında direkman psikolojik bir hal peyda eder. Yavrusunun isteklerini çabucak ve hemen yerine getirmek için kadında vicdani infial ve hareketlilik çok fazladır.

⁵⁰ İbn Hacer, Fethu'l-Bari, I. 346.

⁵¹ İbn Hacer, Fethu'l-Bari, I. 346. Krş. Ayni, Umde, II. 98.

⁵² Mustafa Çelik, Uydurma Hadislerle Kadın Alayhtarlığı, 163, İst. 1995.

⁵³ Ayni, Umde, II. 98.

Hemen heyecanlanır ve derin düşünüp yavaş yavaş davranmayı bu biyolojik ve psikolojik sebeplerden dolayı başaramaz... Şüphesiz ki bu hassasiyet kadınlık ve çocukluk dünyasına Allahü Teala'nın bir lutfu ihsanıdır. Bu tabii his hiçbir zaman için kadınlardan ayrılmaz. Muayyen bir vakaya da bağlı değildir. Tabiatı icabı kadın bütün olarak tek bir şahsiyete sahiptir. Halbuki anlaşmalar akdedilirken yapılan şahadet, hele bu tip muamelelerde infial ve heyecanlardan uzaklaşmayı ve büyük bir feragat göstermeyi gerektirir. Vakıalalar karşısında hiçbir tesire ve duyguya kapılmadan hareket etmeyi icab ettirir. Şahit olarak iki kadının bulunması, biri heyecana kapılarak yanıldığı zaman, öbürünün hatırlatmasıyla daha garantili olur".⁵⁴

İbrahim Canan da konuyla ilgili düşüncelerini şu cümlelerle dile getirmektedir: "Kadınlardan iki şahidin bir şahid yerine geçmesi, bu onları levm değildir. Onların fitri zaafılarını tescildir. Hissilik esas olması sebebiyle zabt yönüyle nakıstırlar. Ayet-i keşime, 'birinin unuttuğunu diğeri hatırlatır' buyurarak bu fitri farklılığa dikkat çeker...Burada yeri gelmişken bir kere daha belirtelim ki kadınlardaki bazı fitri zaafi söylemek, bu onları levm etmek manasına gelmez. Bilakis yaratılıştan fitratına konan ve menfi tezahürlere de sebep olabilen bir vafına dikkat çekmektir. Bu, ihmal ve dikkatsizlik gibi levm'i gerektiren iradi bir kusur değildir. Zaaflarına dikkat çekerek, o cihetten gelecek mahzurlara karşı uyarmak, tedbire davet etmek -İbn Hacer'in ifadesiyle- 'onlar sebebiyle fitneye düşmekten tahzir' etmektir. Nitekim, Resulullah akli ve dini noksanlıkları sebebiyle değil, fakat:

1. Laneti çok yapmaları,
2. Kocalarına nankör olmaları,
3. Erkeklerin akıllarını çelmeleri sebebiyle ateş terettüp ettiğini belirtmiştir.⁵⁵

Müfessir İbn Kesir (ö.h. 774), Bakara-282. ayeti açıklarken Müslim'in rivayet ettiği Bayram hutbesini zikrederek, "Bu ayette iki kadının bir erkek yerine konması, kadının aklının eksik olmasındandır. Nitekim, Müslim, rivayet ettiği bir hadiste..."⁵⁶ demektedir. Klâsik İslâm alimlerinin bu fikirleri zaman zaman yeni araştırmalarda da yerini almaktadır. Meselâ, bunlardan birinde kadınların akıl bakımından eksik yaratılmaları konusunda şunlar söylenmektedir: "Bu hadisten maksad; akıl ve dinleri noksan olduğu için kadınları kötölemek değildir. Çünkü noksanlık onların yaratılışları gereğidir. Akıl ve din bakımından noksanlıkla vasıflandırılmaları, kadınların fitnesine kapılmaktan erkekleri sakındırmak içindir. Bilindiği gibi, Resulüllah, fitri nizamın tebliğcisi ve temsilcisidir. Resulüllah fitrat nokta-i nazarında genel olarak kadınların erkeklere nazaran akıllarının noksan olduğunu beyan etmiştir".⁵⁷ "Şunu her kes bilmelidir ki; kadın, Allahü Teala'ya kul olmada ve Allahü Teala'ya kulluğun mükafatını almada erkek ile eşittir. Resulüllah, kadınların ekserisinin akıllarının noksan olduğunu beyan etmekle kadınların fitri yapısını açıklığa kavuşturmuştur".⁵⁸ "Dolayısıyla kadın, eşit

⁵⁴ Seyyid Kutub, Fi Zilali'l-Kur'an, II. 148-9. Terc:İ. Hakkı Şengüler, M. Emin Saraç, Bekir Karlığa, İst. 1971

⁵⁵ İbrahim Canan, Kütüb-i Sitte Muhtasarı, X. 95, Akçağ yay. Ankara 1990.

⁵⁶ İbn Kesir, Ebu'l-Fida (774), Tefsir, I. 335, Daru İhyai'l-Kütüb'l-Arabiyye trs.

⁵⁷ Mustafa Çelik, age. 164.

⁵⁸ Mustafa Çelik, age. 165.

olmayı değil, hele erkek gibi hiç değil; ancak sadece kadın olmayı ve fitrat kanunlarına uymayı gönülden istemelidir”.⁵⁹

İslâm alimlerinin bu ifade ile ilgili yorumlarını şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Kadınların aklı ve dini eksiktir
2. Bu eksiklik fitridir, yani, yaratılıştandır
3. Kadınlar arasında görölen bir takım istisnalar olabilir; ancak, bu durum geneli etkilemez

4. Kadın, akli olmaktan çok duygusal bir varlıktır. Olaylar karşısında, metanet ve itidal ile düşünmek yerine gayrı iradi hareket eder.

5. Kadınların akıl bakımından eksik olduğunun belirtilmesi ve şahitlikte iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğine denę görölmesi, kadınların kötölenmesi anlamını taşımaz. Bu, sadece onlardaki fitri duruma işaret etmek ve erkeğin kadına karşı uyanık olmasını sağlamak içindir.

6. Kadın, bu eksikliğine rağmen, erkeğin aklını çelebilen ve onu hükmü altına alabilen bir varlıktır.

Biz, hadiste geçen bu son ifadeleri iki kısımda ele almak istiyoruz. Dikkat edilirse burada iki husus dile getirilmektedir: Birincisi, kadının aklının ve dinin eksik olması; ikincisi, kadının erkeğe galebe alması veya erkeğin aklını elmesidir. Bazı rivayetlerde “eğlabe=galip gelmek”, bazı rivayetlerde “ezhebe=gidermek, yok etmek” kullanılmıştır. Biz, bu sonuncusunu, cümlenin yapısına ve gagesine uygun olarak “gidermek” şeklinde tercüme ettik.

Kadınların aklının eksik olması tartışmaya açık bir tesbittir. Çünkü, özellikle günümüz toplumlarında, kadının eğitim imkânı arttıka ve kadın, toplumsal olaylarda rol almaya başladıka, aklının erkeklere göre eksik olmadığı da anlaşılmıştır. İslâm alimlerinin, kendi dönemlerinde görölen sınırlı sayıdaki örneklere bakarak, “hüküm ağlabe bina edilir” ilkesini buraya da uygulamaları doğru değildir. Asrımızda, biz aynı hükmü uygulayacak olursak, kadınların çoğunun akıllı olduğunu söylememiz gerekecektir.

Bize göre, bu ifade, çoğunluğa bakılarak verilmiş bir hüküm olmayıp, Abdullah b. Mesud’un sınırlı sayıdaki tecrübesinden kaynaklanan mevzii ve kişisel bir görüşünü yansıtılmaktadır.

İfadelerin ikinci kısmı da Abdullah b. Mesud’un kişisel tecrübelerini yansıtılmaktadır. İbn Mesud’un burada ifade etmek istediği şey, kadının kocasını etki altına almaya ve ona hakim olmaya çalışmasını, kadının,kocasının kendi istediği doğrultuda hareket etmesini temine gayret göstermesini ifade etmektedir. Söz konusu ifadeye göre, kadın bunda başarılı olmaktadır.

Bize göre, bu ifadeler İbn Mesud’un kişisel tecrübelerini yansıtılmakla beraber, geleneksel toplumdaki karı koca ilişkilerindeki bir boyutu yansıtılması açısından doğrudur. Geleneksel toplumlarda, kadın, ailenin en şerefli bir üyesi olmakla beraber, bizim “ev kadını” deyimiyile ifade ettiğimiz görevi üslenmiş bulunmaktadır. Ev içindeki tüm

⁵⁹ Mustafa elik, age. 163.

işler kadına aiddir; bu nedenle, kadın, evine bağlı olarak yaşamaktadır. Bu durum, kırsal kesimlerin çoğunda kadının tarlada' erkeğine yardım etmesi veya bazı toplumlarda, tamamen kadının çalışması ile bozulmakta ise de, o dönemin Arap toplumunda, kadın genellikle evine bağlı kalmaktadır. Bu nedenle, İbn Mesud'un kadınlar hakkındaki değerlendirmelerini o çevre ile sınırlı kabul etmek gerekmektedir.

Evine bağlı olarak yaşayan, yani, evinden dışarı çıkmayan kadının en büyük özlemi kocasının kendisi ile ilgilenmesi, zamanının büyük kısmını kendisine ayırmasını kocasından beklemesidir. Kadın, bu gayesine ulaşabilmek için, evinin geçimini temin etmek veya bir takım sosyal hareketlere katılabilmek için vaktinin çoğunu evinin dışında geçiren kocasını arzu ettiği tarzda yönlendirmeye çalışmakta ve çoğu zaman bunda başarılı olabilmektedir. İbn Mesud'un ifadelerinin bu hususu yansıtan tesbitler olduğu kanaatindeyiz. İbn Mesud, bunu yaparken, Bakara suresi 282. ayet ile irtibat kurmakta ve aklı eksik olan kadının, kendisinden daha akıllı olan kocalarına hakim olmalarına hayret etmektedir.

Kısaca ifade etmek gerekirse, muhtemelen, bu sözler Hz. Peygamber'e aid olmayıp Abdullah b. Mesud'un kişisel görüşünü yansıtmaktadır. İbn Mesud'un kendi mantığı ve tecrübeleri açısından doğrudur.

Bayram hutbesi Tam Metninin Tesbiti ve Çevirisi

"Hz. Peygamber, bir ramazan bayramında, cemaate bayram namazı kıldırdı. Namazdan önce ezan ve kamet okunmadı. Hz. Peygamber hutbeyi namazdan sonra irad etti. Önce, cemaatin ön saflarında bulunan erkeklere hitaben bir konuşma yaptı. Allah'tan korkmalarını belirttikten sonra, onlara çeşitli konularda vaaz ve nasihatlerde bulundu. Erkekleri sadaka vermeye ve Allah'a itaatkâr olmaya teşvik etti. Sonra, erkekler safını yararak kadınlar tarafına gitti. Kadınların önünde durdu. Onlara da Allah'tan korkmalarını ve Allah'a itaat etmelerini emretti. Çeşitli konularda vaaz ve nasihatlerde bulundu. O sırada yanında Bilal de vardı. Kadınlara hitaben yaptığı konuşmasının bir yerinde şöyle dedi: "Ey kadınlar topluluğu! Zinet eşyalarınızdan bile olsa sadaka veriniz. Çünkü, bir çoğunuzun Cehennem'e gitmenize sebep olacak ameller işlediğini görüyorum". Hz. Peygamber, bunları söyleyince, kadınlar arasında bulunan ve kimliği bilinmeyen bir kadın, "ya resulallah! Bizim çoğumuzun Cehennem'e gitmemize sebep olan şey nedir" diye sordu. Bu sorudan, kadının akıllı ve düşünen biri olduğu anlaşılıyordu. Hz. Peygamber bu soruya şöyle cevap verdi: "Çünkü çok lanet ediyorsunuz. Kocalarınızın sizler için yaptığı iyilik ve fedakârlıkları göremiyor, onları yeterince takdir edemiyorsunuz". Hz. Peygamber sözlerini bitirince, Bilal elbisesini (bir bohça gibi) açtı. Hz. Peygamber'in bu vaazını dinleyen kadınlar bileziklerini, küpelerini ve gerdanlık gibi bir takım zinetlerini sadaka olarak Bilal'in açmış olduğu elbisenin içine atmaya başladılar. Hz. Peygamber, hemen hemen her bayram günü cemaatten sadaka toplardı. En çok sadaka verenler de kadınlar olurdu. Kadınlar arasında Abdullah b. Mesud'un hanımı Zeyneb de bulunuyordu. Zeyneb, Hz. Peygamber'in konuşmasından sonra, evine dönerek zinetlerini aldı. Niyeti, onları Hz. Peygamber'e götürüp vermektir. Bunu gören kocası İbn Mesud, "onları nereye götürüyorsunuz" diye sordu. Zeyneb, "Bun-

ları sadaka olarak Hz. Peygamber'e götürüyorum. Umarım ki Allah benim günahlarımı afveder ve Cehennem'den kurtulurum" dedi. İbn Mesud hanımına, "benim ebeveynim ve yetim çocuklarım var. Bu zinetleri sadaka olarak onlara versen daha uygun olur" dedi. Zeyneb, "bunu resulullah'a sormam gerekir" diyerek evden ayrıldı ve Hz. Peygamber'in evine gitti. Hz. Peygamber'in evinin önüne geldiğinde, Ensar'dan adı Zeyneb olan ve aynı meseleyi sormak için gelen bir başka kadınla karşılaştı. Onları kapıda Bilal karşıladı. O sıralarda Hz. Peygamber'in üzerinde tarifi mümkün olmayan bir azamet, bir heybet vardı. Bu nedenle, kadınlar Bilal'e dediler ki, "biz zinetlerimiz Allah'a ve Resulüne getirdik. Ancak, evlerimizde kocalarımızın muhtaç durumda ebeveynleri ve yetim çocukları var. Bu zinetleri onlara versek Allah'tan sadaka sevabını alabilir miyiz? Bunu resulullah'a sor, ama sakın bizim ismimizi verme". Bilal içeri girerek, kadınların sorularını Hz. Peygamber'e arzetti. Hz. Peygamber onların kim olduklarını sordu. Bilal, "İbn Mesud'un hanımı ile Ensar'dan bir kadın" dedi. Hz. Peygamber, onların sorusuna "evet, onlar için hem sadaka sevabı hem de akrabaya yardım sevabı vardır" şeklinde cevap verdi. Hz. Peygamber'in Bayram hutbesinde kadınlara hitaben yaptığı konuşmayı nakleden sahabe Abdullah b. Mesud diyor ki: "Aklı ve dini eksik olduğu halde, son derece akıllı olan erkekleri dahi etki altına alabilen, kadınlardan başka bir varlık bilmiyorum". İbn Mesud'a, "kadınların aklının ve dininin eksik olması ne anlama geliyor" diye soruldu. İbn Mesud, bu soruya şu cevabı verdi: "Şahitlik meselesinde iki kadının şahitliği bir erkeğin şahitliği gibidir. İşte bu, kadının aklının eksik olmasıdır. Kadınlar, âdetli oldukları zaman namaz kılmazlar ve oruç tutmazlar. Bu da kadınların dinin eksik olmasıdır".